

Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Інститут вищої освіти НАПН України
Національний Еразмус+ офіс в Україні
Національні експерти з реформування вищої освіти Програми ЄС Еразмус+

НАЦІОНАЛЬНИЙ ОСВІТНІЙ ГЛОСАРІЙ: ВИЩА ОСВІТА

*Видання здійснено в межах проєкту Європейського Союзу «National Erasmus+ Office – Ukraine»,
що реалізується ГО «Інститут лідерства, інновацій та розвитку» за кошти ЄС.
Погляди, викладені у виданні не обов'язково відображають погляди ЄС*

УДК 378(038)

DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7486-41-0>

Автори-укладачі: В.Є. Бахрушин, М.І. Винницький, В.М. Захарченко, І.О. Золотарьова, С.А. Калашнікова, В.І. Луговий, М.Р. Мруга, Ю.М. Рашкевич, І.М. Сікорська, А.В. Ставицький, Ж.В. Таланова, С.П. Шитікова.

За редакцією В.Г. Кременя, В.Є. Бахрушина, Ю.М. Рашкевича.

Рецензенти:

Зарубінська І. Б., доктор педагогічних наук, професор, проректор Національного авіаційного університету;

Шаров О. І., кандидат фізико-математичних наук, доцент, генеральний директор директорату фахової передвищої, вищої освіти Міністерства освіти і науки України.

Видання здійснено за сприяння проєкту Європейського Союзу
«National Erasmus+ Office – Ukraine»

НАВЧАЛЬНО-ДОВІДКОВЕ ВИДАННЯ

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту вищої освіти
Національної академії педагогічних наук України
30 вересня 2024 р., протокол № 12

Національний освітній глосарій: вища освіта (4-е вид., перероб. і доп.) / Авт.-уклад.: В.Є. Бахрушин, М.І. Винницький, В.М. Захарченко, І.О. Золотарьова, С.А. Калашнікова, В.І. Луговий, М.Р. Мруга, Ю.М. Рашкевич, І.М. Сікорська, А.В. Ставицький, Ж.В. Таланова, С.П. Шитікова / За ред. В.Г. Кременя, В.Є. Бахрушина, Ю.М. Рашкевича. 2024. – 114 с.

ISBN 978-617-7486-41-0

У даному довідковому виданні узагальнено поняттєво-термінологічний апарат вищої освіти, який використовується міжнародною, європейською, українською фаховою спільнотою, унормований українським законодавством і міжнародними документами регуляційно-рекомендаційного характеру щодо вищої освіти, насамперед у контексті розвитку Європейського простору вищої освіти та реалізації Міжнародної стандартної класифікації освіти. Структура статей містить визначення терміну, поняття, що відображує його сутнісні характеристики, контекстуальну основу застосування. Глосарій містить 244 ключові терміни і поняття у сфері вищої освіти. Видання адресоване студентам, аспірантам, викладачам та іншим представникам вищої освіти, державної влади, бізнесу, суспільству в цілому, широкому колу осіб, зацікавлених у модернізації та європейській інтеграції національної вищої освіти, підвищенні її глобальної конкурентоспроможності.

УДК 378(038)

© Міністерство освіти і науки України, 2024
© НАПН України, 2024
© Інститут вищої освіти НАПН України, 2024
© Національний Еразмус+ офіс в Україні, 2024
© В. Бахрушин, М. Винницький,
В. Захарченко, І. Золотарьова, С. Калашнікова,
В. Луговий, М. Мруга, Ю. Рашкевич,
І. Сікорська, А. Ставицький, Ж. Таланова,
С. Шитікова, 2024

ISBN 978-617-7486-41-0

ЗМІСТ

1. Передмова	3
2. Список скорочень	5
3. Глосарій вищої освіти	6
4. Перелік україномовних термінів	86
5. Перелік англomовних термінів	96
6. Інформаційні джерела	106
7. Відомості про авторів-укладачів	112

ПЕРЕДМОВА

Мета розроблення першого видання Національного освітнього глосарію: вища освіта у 2011 р. – системне визначення ключових понять і відповідних термінів, що описують організацію, функціонування, розвиток вищої освіти в умовах глобалізації та євроінтеграції і надають можливість здійснювати фахову комунікацію, розуміти міжнародну, європейську термінологію вищої освіти. У 2014 р. вийшло у світ друге видання Національного глосарію, що відобразило поняття та терміни нового Закону України «Про вищу освіту».

Необхідність підготовки третього видання «Національного освітнього глосарію: вища освіта» була викликана низкою причин. У 2015 р. оновлено Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, а також Довідник ЄКТС. У 2017 р. прийнято оновлений Порядок денний ЄС щодо вищої освіти, а також нову редакцію Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя. У 2018 р. схвалено нову Рамку кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. В Україні прийнято нові закони «Про освіту» (2017 р.) та «Про фахову передвищу освіту» (2019 р.), що передбачали зміни до Закону України «Про вищу освіту». У січні 2020 р. набули чинності системні зміни до Закону України «Про вищу освіту» щодо вдосконалення освітнього процесу, а в червні цього ж року Кабінетом Міністрів України затверджена нова Національна рамка кваліфікацій.

До підготовки четвертого видання «Національного освітнього глосарію: вища освіта» у 2024 р. спонукали зміни та новації в Європейському просторі вищої освіти, зокрема результати Тиранської міністерської конференції, та національному законодавстві. У 2023 р. ухвалені законодавчі рішення з удосконалення системи забезпечення якості вищої освіти, що узагальнили досвід діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти з 2019 р. У серпні 2024 р. набувають чинності системні зміни Закону України «Про вищу освіту» щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій, запроваджено експериментальний проєкт з надання державних грантів на навчання для здобуття вищої освіти.

У 2022-2024 рр. в Україні накопичено значний досвід цифровізації вищої освіти, організації освітнього процесу, забезпечення якості вищої освіти та продовження реформ в умовах світової пандемії COVID-19 та широкомасштабного військового вторгнення російської федерації – найбільшої війни в Європі після 1945 р.

Ці та інші реформаторські кроки, що стосуються освіти взагалі та вищої освіти зокрема, зумовили необхідність уточнення та доповнення третього видання Глосарію, опублікованого у 2021 р.

Як і попередні видання, Глосарій адресований представникам вищої освіти, державної влади, бізнесу, суспільству в цілому, широкому колу осіб, зацікавлених у модернізації та європейській інтеграції національної вищої освіти, поглибленні інтернаціоналізації та підвищенні її глобальної конкурентоздатності.

Авторський колектив наперед вдячний за можливі зауваження та пропозиції до змісту Глосарію з метою його вдосконалення та підготовки до наступних видань.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

CEDEFOP	- Європейський центр розвитку професійної освіти
ECTS	- Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС)
EHEA	- Європейський простір вищої освіти (ЄПВО)
ENIC-NARIC Network	- Європейська мережа національних інформаційних центрів з академічного визнання і мобільності
ENQA	- Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (до 2004 р. Європейська мережа забезпечення якості)
EQF LLL	- Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя
EQAR	- Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти
ERA	- Європейський дослідницький простір (ЄДП)
ESG	- Стандарти та рекомендації із забезпечення якості в ЄПВО
ESU	- Європейський союз студентів (ЄСС)
EUA	- Європейська асоціація університетів (ЄАУ)
EURASHE	- Європейська асоціація інституцій у вищій освіті
ISCED	- Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО)
ISCO	- Міжнародна стандартна класифікація професій (МСКП)
NQF	- Національна рамка кваліфікацій (НРК)
OECD	- Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР)
QF EHEA	- Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти
RPL	- Визнання попереднього навчання
SQF	- Галузева (секторальна) рамка кваліфікацій
TUNING	- Проект ЄС “Налаштування освітніх структур в Європі”
VNFIL	- Визнання результатів неформального та інформального навчання

ГЛОСАРІЙ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Автономія інституційна (Institutional autonomy): Воля та здатність закладів вищої освіти виконувати свої місії без необґрунтованого втручання, а також визначати і реалізовувати власні пріоритети і політики щодо організаційних, фінансових, кадрових та академічних справ. Одна з фундаментальних цінностей Європейського простору вищої освіти.

Згідно з Законом України «Про вищу освіту» інституційна автономія – це самостійність, незалежність і відповідальність закладу вищої освіти у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів у межах, встановлених Законом України «Про вищу освіту». Права закладу вищої освіти, що визначають його автономію, встановлені Законом України «Про вищу освіту», не можуть бути обмежені іншими законами чи нормативно-правовими актами.

Автономія закладу вищої освіти зумовлює необхідність таких самоорганізації та саморегулювання, які є відкритими до критики, служать громадському інтересові, встановленню істини стосовно викликів, що постають перед державою і суспільством, здійснюються прозоро та публічно.

Автономія закладу вищої освіти складається з *академічної* (освітні програми та навчальні плани, програми навчальних дисциплін, методи викладання та навчання, дослідження, відбір вступників, оцінювання, забезпечення якості тощо), *кадрової* (умови прийняття на роботу, просування та розвиток академічного і неакадемічного персоналу тощо), *організаційної* (статут, академічна та адміністративна структура, штатний розпис, вибори, управління тощо), *фінансової* (кошторис, фонди, ендавмент, оплата за навчання та заробітна плата персоналу, кредити тощо) складових.

Ад'юнкт (Adjunct): особа, зарахована до вищого військового навчального закладу, закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання для здобуття ступеня доктора філософії.

Академічна доброчесність (Academic integrity): Сукупність моделей поведінки та ставлення в академічній спільноті, що передбачає внутрішнє переконання щодо етичних і професійних принципів і стандартів у навчанні, викладанні, дослідженнях, урядуванні, інформуванні та виконанні будь-яких інших завдань, пов'язаних із місіями вищої освіти, та сприяння їх дотриманню. Одна з фундаментальних цінностей Європейського простору вищої освіти.

Згідно з Законом України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Порушеннями академічної доброчесності вважаються: академічний плагіат; самоплагіат; фабрикація; фальсифікація; списування; обман; хабарництво; необ'єктивне визнання академічних досягнень; надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання; вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

Академічна доброчесність передбачає дотримання п'яти засадничих цінностей: *чесності* (інші цінності академічної доброчесності мають певну основу в чесності, чесні особистості виявляють індивідуальні здібності та справедливо представляють свої зусилля), *довіри* (довіра встановлюється в системі, де всі члени виконують свою роботу найкращим чином, де структури та політики є справедливими і всі поводяться справедливо), *справедливості* (кожна людина повинна вірити, що до неї ставляться справедливо і судитимуть за тими ж стандартами, що і всіх інших у спільноті), *поваги* (повага дозволяє і студентам, і викладачам ділитися особистою точкою зору та думками) та *відповідальності* (означає визнання своєї підзвітності у щоденних діях і в роботі, кожен особисто

виконує свою роботу з доброчесністю та заохочує інших діяти так само). Академічна доброчесність починається з окремих людей і позитивно впливає на всю спільноту.

Дивись також: *академічний плагіат; самоплагіат; фабрикація; фальсифікація; списування; обман; хабарництво; необ'єктивне визнання академічних досягнень.*

Академічна довідка (Transcript): Офіційна виписка, структурований опис результатів навчання та інших досягнень здобувача вищої освіти, необхідний для їх визнання, зокрема при академічній мобільності та продовженні здобуття вищої освіти.

У багатьох системах вищої освіти використовують детальні описи, у яких відображають освітні компоненти, відповідні кредити ЄКТС та оцінки здобувача вищої освіти (наприклад, академічна довідка за Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою).

За Законом України «Про вищу освіту» академічна довідка містить інформацію про результати навчання, назви освітніх компонентів, отримані оцінки і здобуту кількість кредитів ЄКТС. Зразок академічної довідки встановлюється центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Академічна мобільність (Academic mobility): можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами.

Академічна свобода (Academic freedom): Свобода академічного персоналу та студентів брати участь у дослідженнях, викладанні, навчанні та спілкуванні в суспільстві та з ним без втручання та страху помсти. Одна з фундаментальних цінностей Європейського простору вищої освіти.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» академічна свобода – це самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження

педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень, вільного оприлюднення і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, установлених Законом.

Академічне визнання (Academic recognition): Офіційне підтвердження повноважними органами академічного ступеня / освітньої кваліфікації, результатів навчання й кредитів ЄКТС та/або періодів навчання за кордоном, їх позиціонування в системі вищої освіти з метою доступу особи до подальшого навчання та/або працевлаштування.

Академічний (Academic): Характеристика, що стосується освіти, навчання, викладання, досліджень.

Академічний персонал (Academic staff): Персонал закладу вищої освіти, основним завданням якого є викладання та / або дослідження. Включає осіб, які обіймають посади професора, доцента, асистента професора, викладача, лектора або еквівалентні посади, що передбачають здійснення викладання та / або досліджень, інші посади (наприклад, декан, директор, заступник декана, асистент декана, завідувач кафедри), якщо їхньою основною діяльністю є викладання або дослідження (в Україні – науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники).

Дивись також: *науково-педагогічні працівники.*

Академічний плагіат (Academic plagiarism): Оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворенні опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства.

Академія, інститут (Academy, Institute): Галузевий (профільний, технологічний, технічний, педагогічний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) заклад вищої освіти, що провадить інноваційну освітню діяльність, пов'язану з наданням вищої освіти на першому і другому рівнях за однією чи кількома галузями знань, може здійснювати підготовку на третьому і вищому науковому рівнях вищої освіти за певними спеціальностями, проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань і провадить культурнопросвітницьку діяльність (Закон України «Про вищу освіту»).

Акредитація освітньої програми (Study programme accreditation): Оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності закладу вищої освіти за цією програмою на предмет забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти.

В Україні акредитація освітньої програми здійснюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти або іноземними акредитаційними агентствами, перелік яких затверджується Урядом, за визначеними критеріями на предмет відповідності стандарту вищої освіти; спроможності виконати вимоги стандарту та досягти заявлених у програмі результатів навчання; досягнення заявлених у програмі результатів навчання.

В Україні акредитація освітньої програми здійснюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти або іноземними акредитаційними агентствами, перелік яких затверджується Урядом, за визначеними критеріями на предмет відповідності освітньої програми та освітньої діяльності за такою програмою вимогам та критеріям, встановленим Положенням про акредитацію освітніх програм.

Альянси європейських університетів (European Universities Alliances): Альянси європейських університетів є флагманською ініціативою європейської

стратегії для університетів. Вони охоплюють альянси 64 європейських університетів із понад 560 закладами вищої освіти всіх типів з усієї Європи. Європейські університети – це амбітна ініціатива ЄС, спрямована на встановлення альянсів між закладами вищої освіти з усієї Європи на благо їхніх студентів, персоналу та суспільства. Альянси реалізуються переважно за рахунок фінансування Програми ЄС Erasmus+. Розвиваючи довгострокову структурну, стратегічну та стійку співпрацю між закладами вищої освіти в альянсах європейських університетів, ініціатива спрямована на підвищення міжнародної конкурентоспроможності закладів вищої освіти в Європі, сприяння європейським цінностям та ідентичності. Завдяки цим альянсам студенти можуть отримати ступінь, поєднуючи навчання в кількох європейських країнах. Заклади вищої освіти, які є частиною альянсу, разом утворюють Європейський університет. До них можуть входити всі типи закладів вищої освіти з усієї Європи, наприклад дослідницькі університети, університетські коледжі, університети прикладних наук, технічних університетів, університети мистецтв. Заклади вищої освіти, залучені до альянсу європейських університетів, співпрацюють із партнерами за межами освітньої сфери для вирішення конкретних суспільних проблем. Серед таких партнерів може бути приватний сектор, включаючи малі та середні підприємства й стартапи, місцеві, регіональні та національні органи державної влади, громадянське суспільство.

Асистент-стажист (Assistant intern): Особа, яка має вищу освіту ступеня магістра, навчається в асистентурі-стажуванні закладу вищої освіти за мистецькими спеціальностями з метою вдосконалення творчої майстерності.

Аспірант (PhD student): Особа, зарахована до закладу вищої освіти (наукової установи) для здобуття ступеня доктора філософії/доктора мистецтва.

Аспірантура, ад'юнктура (Aspiranture, adjuncture): Форма підготовки докторів філософії/ докторів мистецтва, а також підрозділ закладу вищої освіти (наукової установи), що забезпечує таку підготовку. Нормативний строк

підготовки доктора філософії в аспірантурі – 4 роки, доктора мистецтва в творчій аспірантурі – 3 роки.

Атестація (Assessment / Attestation): Встановлення відповідності результатів навчання (наукової або творчої роботи) здобувачів вищої освіти вимогам освітньої програми та/або вимогам програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту.

Аудиторні / контактні години (Contact hours): Час, що планується викладачу / здобувачу на проведення / відвідування навчальних занять.

База даних результатів зовнішнього забезпечення якості Європейського реєстру забезпечення якості вищої освіти (EQAR Database of External Quality Assurance Results, DEQAR): База даних звітів із зовнішнього забезпечення якості, що підтримується Європейським реєстром забезпечення якості вищої освіти (EQAR). DEQAR покращує доступ до звітів із забезпечення якості та рішень щодо закладів вищої освіти та/або їхніх освітніх програм.

Якість організацій/програм перевіряється агенцією, зареєстрованою в EQAR, на відповідність Стандартам і рекомендаціям із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG).

База даних задовольнятиме інформаційні потреби широкого кола користувачів, зокрема: Інформаційні центри з визнання (ENIC-NARIC), фахівці з визнання у закладах вищої освіти, студенти, агентства із забезпечення якості, представники міністерств та інших органів державної влади, роботодавці. База даних також підтримує різні види діяльності (наприклад, видання цифрових документів (issuing digital credentials), визнання ступенів, мобільність студентів, перенесення грантів/позик тощо). Через цю базу даних EQAR робить внесок у прозорість зовнішнього забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти.

DEQAR була підтримана Програмою Європейського Союзу Erasmus+ через низку різних проектів.

Дивись також: *Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти.*

Бакалавр (Bachelor, first cycle): Освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти, який відповідає шостому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій України, та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС.

Для здобуття освітнього ступеня бакалавра на основі освітнього ступеня молодшого бакалавра або на основі фахової передвищої освіти заклад вищої освіти має право визнати та перезарахувати кредити ЄКТС, максимальний обсяг яких визначається стандартом вищої освіти. Особа має право здобувати ступінь бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти.

Ступінь бакалавра відповідає першому циклу Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти та 6-му рівню Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя. За Міжнародною стандартною класифікацією освіти цей ступінь (кваліфікація) відповідає 6-му рівню.

Безпечне освітнє середовище (Safe educational environment): Сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин.

Болонська декларація (Bologna Declaration): Декларація про міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти, що підписана у 1999 р. у м. Болонья (Італія) відповідальними за вищу освіту міністрами 29 європейських країн та започаткувала Болонський процес. Декларацією проголошено основні цілі: запровадження зрозумілих і порівнюваних академічних ступенів та їх двоциклової організації; прийняття системи кредитів, аналогічній Європейській кредитній трансферно-накопичувальній системі; сприяння мобільності студентів, викладачів, дослідників, адміністраторів; розвиток європейського співробітництва із забезпечення якості та європейського виміру вищої освіти.

Болонський процес (Bologna Process): Структурна й парадигмальна реформа вищої освіти в Європі, початок якій покладено підписанням Болонської декларації в 1999 р. у Болоньї (Італія) і яка спрямована на створення привабливого і конкурентоспроможного Європейського простору вищої освіти (ЄПВО). Реалізація перетворень здійснюється відповідно до комюніке (декларацій) періодичних конференцій міністрів, відповідальних за вищу освіту, починаючи з 2001 р. За минулі роки Болонський процес набув розвитку, зокрема шляхом уточнення його принципів, інструментів, розширення країн-учасників, проголошення створення ЄПВО та окреслення його перспектив.

Валідація (Validation): Акт або процес, спрямований на те, щоб зробити щось офіційно чи юридично прийнятним або затвердженим. Валідація документів про освіту чи навчання є складовою визнання результатів попереднього навчання.

Взаємне визнання (Mutual recognition): Згода двох або більше інституційних органів щодо взаємного визнання академічних кваліфікацій і ступенів, результатів та/або періодів навчання.

Визнання попереднього навчання (Recognition of prior learning, RPL): Процес визнання закладом вищої освіти того, що особа вже знає, розуміє та

здатна виконувати до початку навчання за освітньою програмою чи модулем. RPL усуває дублювання навчання та стосується формального, неформального та інформального навчання. В окремих випадках, визначених законодавством та інституційною політикою, RPL може бути використане для отримання ступеня вищої освіти.

Дивись також: *визнання результатів неформального та інформального навчання.*

Визнання результатів навчання (Recognition of learning outcomes):

Процес, за допомогою якого заклад вищої освіти засвідчує (підтверджує), що результати навчання, отримані та оцінені в іншому закладі, та відповідні їм кредити задовольняють (деякі або всі) вимоги певної освітньої програми, її компонента (модуля) або кваліфікації в цьому закладі вищої освіти.

Визнання результатів неформального та інформального навчання (Recognition of non-formal and informal learning): Валідація та формальне визнання результатів навчання осіб, здобутих у неформальній та/або інформальній освіті з метою: надання доступу до вищої освіти вступникам, які не мають документа про здобуття повної загальної середньої освіти, або перезарахування певних результатів навчання та відповідних кредитів ЄКТС, передбачених освітньою програмою, та/або звільнення здобувача від деяких вимог освітньої програми.

Результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються у вищій освіті в порядку, визначеному законодавством. В Україні відповідно до законодавства визнання закладом освіти (науковою установою) результатів неформального та/або інформального навчання особи – це комплекс процедур, що встановлюють їх відповідність результатам навчання, передбаченим відповідною освітньою програмою (результатам навчання певних освітніх компонентів або програмним результатам навчання), або певному рівню освіти, за підсумками чого приймається рішення про можливість зарахування

особі певних освітніх компонентів (складових освітніх компонентів) відповідної освітньої програми (у тому числі, в рамках її вибіркової складової).

Дивись також: *визнання попереднього навчання*.

Викладацька діяльність (Teaching activity): Діяльність, яка спрямована на формування компетентностей, умінь і практичних навичок, світогляду, розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, емоційно-вольових та/або фізичних якостей здобувачів освіти (лекція, семінар, тренінг, курси, майстер-клас, вебінар тощо), та яка провадиться педагогічним (науково-педагогічним) працівником, самозайнятою особою (крім осіб, яким така форма викладацької діяльності заборонена законом) або іншою фізичною особою на основі відповідного трудового або цивільно-правового договору.

Викладацький персонал (Teaching staff): Персонал закладу вищої освіти, основним завданням якого є викладання. Включає осіб, які обіймають посади, що передбачають здійснення викладацької діяльності.

Випадкове або нерегулярне навчання (Incidental or random learning): Різноманітні форми навчання, що не організовані або відбуваються за комунікації, не створеної спеціально для навчання. Може відбуватися під час роботи, повсякденній діяльності, ділових й інших зустрічей, перегляду Інтернет-ресурсів, телепередач тощо. Є різновидом інформального навчання.

Дивись також: *інформальне навчання*.

Випускник (Graduate / Alumni): Особа, яка успішно виконала освітню програму на певному освітньому рівні (етапі, циклі) вищої освіти та здобула відповідний ступінь / кваліфікацію вищої освіти.

Вища освіта (Higher / Tertiary Education): Сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших

компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти.

Вища освіта здобувається на 5–8-му рівнях за Міжнародною стандартною класифікацією освіти. Кваліфікації вищої освіти відповідають 5–8-му рівням Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя, кваліфікаціям короткого та 1–3-го циклів Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, 5–8-му рівням Національної рамки кваліфікацій.

Вища освіта, заснована на дослідженнях (Research-based higher education): Процес здобуття вищої освіти за певною освітньою програмою, що передбачає проведення досліджень під час освітнього процесу викладачами і здобувачами.

Вищий військовий навчальний заклад (Higher military education institution): заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського і старшинського) складу з метою задоволення потреб Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, центральних органів виконавчої влади із спеціальним статусом, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, інших розвідувальних органів України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону.

Відповідальність і автономія (Responsibility and Autonomy): Здатність особи застосовувати знання, уміння та навички самостійно та відповідально. Одна із категорій результатів навчання в дескрипторах рамок кваліфікацій.

Дивись також: *дескриптор рамки кваліфікацій.*

Вразливі студенти (Vulnerable students): Студенти, які належать до групи незахищених/знедолених і, крім того, вони мають особливі потреби (захист). Наприклад, тому що вони страждають на хворобу (включаючи ментальну хворобу) або мають інвалідність, тому що вони неповнолітні, тому що їх дозвіл на проживання залежить від успішності навчання (а отже, і від рішень, прийнятих окремими викладачами), тому що вони можуть піддаватися дискримінації. Ці студенти вразливі в тому сенсі, що вони не можуть забезпечити своє особисте благополуччя або що вони не можуть захистити себе від нанесення шкоди чи експлуатації та потребують додаткової підтримки чи уваги.

Врядування у вищій освіті (Governance in higher education): Модель управління, що передбачає широке залучення до управління громадськості та всіх зацікавлених осіб (стейкхолдерів) на всіх управлінських рівнях; реалізується на основі відкритості, партнерства, розподіленої відповідальності та підзвітності; потребує використання механізмів результат-орієнтованого управління та компетентнісного підходу.

Вчена рада (Academic board / council): Колегіальний орган управління закладу вищої освіти, який утворюється для вирішення загальних питань освітньої та наукової діяльності закладу або його структурного підрозділу. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» строк повноважень вченої ради становить п'ять років, до її складу обирають представників всіх внутрішніх стейкхолдерів. Повноваження вченої ради визначаються Законом України «Про вищу освіту» та статутом закладу вищої освіти.

Галузь знань (Field of knowledge): Гармонізована з Міжнародною стандартною класифікацією освіти широка предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей.

Дивись також: *галузь освіти.*

Галузь освіти (Field of education): За Міжнародною стандартною класифікацією освіти галузь освіти та підготовки визначається як широкий домен, область змісту, що охоплюється освітньою програмою або кваліфікацією. Галузь (поряд з рівнем) освіти є базовою наскрізною класифікаційною змінною освітніх програм і відповідних кваліфікацій.

Гібридне викладання і навчання (Hybrid teaching and learning): Освітня модель, в якій поєднуються студенти, які відвідують лекцію чи семінар особисто, як зазвичай, та студенти, які приєднуються віртуально, наприклад із дому. Тому викладачі одночасно навчають дистанційних та очних студентів, використовуючи такі цифрові інструменти, як Teams або Zoom, а також повний спектр інших цифрових інструментів. Отже, суттєвою особливістю гібридного викладання і навчання є те, що викладач одночасно проводить певне заняття як для очних, так і для віртуальних студентів, гарантуючи, що ніхто не залишиться осторонь. Як варіант, викладачі також можуть працювати віддалено, щоб проводити заняття для студентів, які перебувають в аудиторії та онлайн одночасно. Існують численні варіанти гібридного формату, як правило, пов'язані з наявністю ресурсів та обладнання, що використовується. Ці ресурси мають на меті надати пояснення щодо цих варіантів, висвітлити переваги та виклики й надати інформативне керівництво щодо вибору та відбору інструментів для використання в гібридному викладанні і навчанні. У деяких випадках гібридні заходи можуть включати елементи асинхронного навчання, включаючи онлайн-вправи та попередньо записані відеоматеріали, для підтримки очних занять у аудиторії.

Глобальна конвенція із визнання кваліфікацій вищої освіти (Global Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education): Міжнародна Конвенція, розроблена ЮНЕСКО та прийнята 25 листопада 2019 р. в Парижі, вступила в силу 5 травня 2023 р. Глобальна конвенція використовує та розвиває основні принципи і підходи Лісабонської конвенції про визнання 1997 року, згідно із якими ступені (кваліфікації) і періоди навчання мають визнаватися,

якщо інституціями, відповідальними за визнання, не встановлено істотних відмінностей.

Дивись також: *Лісабонська конвенція про визнання*.

Група Є4 (E4 Group): Група, до якої входять чотири основні консультативні члени із супроводу Болонського процесу: Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA), Європейська асоціація інституцій у вищій освіті (European Association of Institutions in Higher Education, EURASHE), Європейська асоціація університетів (European University Association, EUA), Європейський союз студентів (European Students' Union, ESU).

Дескриптор рамки кваліфікацій (Descriptor): Сформульований у термінах результатів навчання опис кваліфікаційного рівня Національної або інших рамок кваліфікацій.

У Національній рамці кваліфікацій України дескриптори усіх 8 рівнів описані результатами навчання в категоріях: знання, уміння та навички, комунікація, відповідальність та автономія.

Дисертація (Dissertation / Thesis): Кваліфікаційна наукова робота, яка відображає наукові результати досліджень автора та представлена для здобуття наукового ступеня доктора філософії або доктора наук.

Додаток до диплома європейського зразка (Diploma Supplement, DS): Документ, що видається випускникам закладів вищої освіти та містить детальну інформацію про успішно завершене навчання. Додаток до диплома європейського зразка заповнюється відповідно до структури, узгодженої Паризькою конференцією міністрів країн ЄПВО, які відповідають за політику у сфері вищої освіти, що необхідно для забезпечення міжнародної зрозумілості та визнання кваліфікації вищої освіти з метою доступу до подальшого навчання та / або здійснення професійної діяльності.

Додаток до диплома супроводжує диплом про вищу освіту, надає стандартизований опис характеру, рівня, контексту, змісту та статусу навчання, завершеного його власником. Його виробляють заклади вищої освіти відповідно до стандартів, погоджених Європейською Комісією, Радою Європи та ЮНЕСКО. Додаток до диплома також є частиною інструментів прозорості Europass. Він містить такі вісім розділів інформації: власник кваліфікації; кваліфікація; її рівень і функції; зміст і досягнуті результати навчання; засвідчення документу; деталі відповідної національної системи вищої освіти (надаються Національними інформаційними центрами академічного визнання (ENIC-NARIC)); будь-яка додаткова відповідна інформація. Випускники в усіх країнах, що беруть участь у Болонському процесі, мають право автоматично отримувати Додаток до диплома безкоштовно та однією з основних європейських мов.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», додаток до диплома європейського зразка є невід'ємною частиною диплома молодшого бакалавра, бакалавра, магістра, доктора філософії/доктора мистецтв, що містить структуровану інформацію про завершене навчання та результати навчання особи, що складається з інформації про назви навчальних дисциплін, отримані оцінки і здобуту кількість кредитів ЄКТС, а також відомості про національну систему вищої освіти України.

Доктор мистецтва (Doctor of Art): Освітньо-творчий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра та відповідає 8-му кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій України.

В ЄПВО ступінь доктора мистецтв присуджується після завершення третього циклу Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти та відповідає 8-му рівню Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя. За Міжнародною стандартною класифікацією освіти цей ступінь (кваліфікація) відповідає 8-му рівню.

В Україні особа має право здобувати ступінь доктора мистецтва у творчій аспірантурі. Першим етапом здобуття ступеня доктора мистецтва може бути асистентура-стажування, яка є формою підготовки мистецьких виконавських кадрів вищої кваліфікації. Ступінь доктора мистецтва присуджується спеціалізованою радою з присудження ступеня доктора мистецтва закладу вищої освіти мистецького спрямування за результатом успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-творчої програми та публічного захисту творчого мистецького проекту в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Нормативний строк підготовки доктора мистецтва у творчій аспірантурі становить три роки. Обсяг освітньої складової освітньо-творчої програми підготовки доктора мистецтва становить 30-60 кредитів ЄКТС.

Доктор наук (Doctor of Sciences): Науковий ступінь, що здобувається особою на основі ступеня доктора філософії (кандидата наук) за науковою спеціальністю та передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення і впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, що забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані у наукових виданнях. Кваліфікація доктора наук відповідає 8-му кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій України.

У дипломі доктора наук зазначається інформація про здобутий особою науковий ступінь, галузь науки, спеціальність, назву наукової установи чи закладу вищої освіти, у спеціалізованій вченій раді яких захищено дисертацію.

Присудження наукового ступеня доктора наук здійснюється утвореною відповідно до законодавства спеціалізованою вченою радою на підставі публічного захисту дисертації (або наукової доповіді – у разі захисту наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії або сукупності статей у вітчизняних та/або міжнародних рецензованих фахових виданнях), вимоги до якої затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує

формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності.

Дивись також: *науковий ступінь; постдоктор.*

Доктор філософії (*Doctor of Philosophy, PhD*): Освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти, на основі ступеня магістра, та відповідає 8-му кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій України.

В ЄПВО ступінь доктора філософії присуджується після завершення третього циклу Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти та відповідає 8-му рівню Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя. За Міжнародною стандартною класифікацією освіти цей ступінь (кваліфікація) відповідає 8-му рівню.

В Україні ступінь доктора філософії присуджується разовою спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи за результатами успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у разовій спеціалізованій вченій раді.

Нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) становить чотири роки. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії становить 30-60 кредитів ЄКТС.

Докторант (*Doctorant*): Учений, який проходить підготовку в докторантурі наукової установи (закладу вищої освіти) для здобуття наукового ступеня доктора наук.

Докторська (дослідницька) школа (*Doctoral (Research) school*): Організаційна структура (структурний підрозділ), що може створюватися у закладі вищої освіти (науковій установі) для реалізації програм підготовки докторів філософії. Вона може бути організована за певним напрямом, дослідницькою темою чи навколо міждисциплінарної дослідницької області

та/або сфокусована на створенні дослідницької групи/мережі та проектно орієнтована.

Другий (магістерський) рівень вищої освіти (Second (Master's) cycle of higher education): Рівень вищої освіти, що передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування задач дослідницького та/або інноваційного характеру у певній галузі професійної діяльності.

Дивись також: *магістр*.

Дублінські дескриптори (Dublin descriptors): Системний опис типових очікуваних результатів навчання випускника для кожного циклу (рівня) вищої освіти. Дублінські дескриптори сформульовані у термінах п'яти категорій результатів навчання: знання і розуміння (Knowledge and understanding); застосування знань і розуміння (Applying knowledge and understanding); формування суджень (Making judgements); навички комунікації (Communication skills); навички, необхідні для подальшого навчання з певним рівнем автономності (Learning skills).

Використовуються для опису циклів вищої освіти в Рамці кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.

Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA): Європейська організація, створена у 2000 р. з метою поширення інформації, досвіду та належних практик у сфері забезпечення якості вищої освіти, який є консультативним членом ЄПВО. Членами асоціації є агентства із забезпечення якості в державах-членах ЄПВО. Членство в ENQA є визнанням того, що агентство відповідає ESG-2015. Станом на початок 2024 р. ENQA представляє 60 членів і 41 афілійованих членів з 53 країн світу. Афілійованим членом ENQA є Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти.

Місія ENQA полягає в тому, щоб сприяти підвищенню якості та розвитку культури якості вищої освіти, представляючи агентства із забезпечення якості на

міжнародному рівні, підтримуючи їх на національному рівні та надаючи їм комплексні послуги та можливості для співпраці.

Європейська асоціація інституцій у вищій освіті (European Association of Institutions in Higher Education, EURASHE): Європейське об'єднання закладів вищої освіти, а також інших інституцій, орієнтованих на професійну підготовку здобувачів (університети прикладних наук, вищі школи, коледжі, асоціації закладів вищої освіти, ректорські конференції тощо), які проводять узгоджену і прозору політику з вищої освіти в контексті Болонського процесу. Є консультативним органом ЄПВО. Станом на липень 2024 р. EURASHE охоплює понад 70 членів з країн ЄПВО і деяких країн поза межами ЄПВО, які загалом представляють понад 560 інституцій, що працюють у сфері професійної вищої освіти. Серед них два українські заклади вищої освіти.

Європейська асоціація університетів, ЄАУ (European University Association, EUA): Об'єднання європейських університетів створене з метою сприяння розвитку цілісної системи освіти та досліджень на європейському рівні шляхом досліджень, проектів та послуг для членів асоціації. Є консультативним органом ЄПВО. Станом на липень 2024 р. членами ЄАУ є понад 800 університетів з 51 країни, а також національних організацій ректорів з понад 30 країн. Серед них 36 українських університетів, а також Спілка ректорів ЗВО України.

Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, ЄКТС (European Credit Transfer and Accumulation System, ECTS): Студентоцентрована система трансферу і накопичення кредитів, що заснована на принципі прозорості процесів навчання, викладання та оцінювання і використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою сприяння плануванню, реалізації та оцінюванню освітніх програм і мобільності студентів шляхом визнання їх навчальних досягнень, кваліфікацій та періодів навчання. Система ґрунтується на оцінюванні типового навчального навантаження здобувача вищої освіти, що

необхідне для досягнення визначених результатів навчання, і обліковується в кредитах ЄКТС.

Європейська мережа національних інформаційних центрів з академічного визнання і мобільності (European Network of National Information Centres on academic recognition and mobility, ENIC-NARIC Network): Мережа, що заснована в 1994 р. у тісній співпраці з Радою Європи та ЮНЕСКО з метою підтримки і практичної реалізації Лісабонської конвенції про визнання компетентними національними органами. ENIC-NARIC створена з метою вдосконалення академічного визнання дипломів і періодів навчання, сприяння мобільності студентів, викладачів і дослідників. Більшість таких центрів не приймають рішення з визнання, а лише надають потрібну інформацію і консультації щодо зарубіжних освітніх систем та кваліфікацій. Представником України є Національний інформаційний центр академічної мобільності ENIC-NARIC Ukraine.

Європейська модель навчання (European Learning Model, ELM): Багатомовний семантичний стандарт, який використовується для опису метаданих про навчання. ELM має відкриту ліцензію та призначена для використання усіма зацікавленими сторонами в будь-якому контексті освіти, навчання та працевлаштування, що потребує опису навчальних даних. Використання ELM спрощує процес обміну даними по всій Європі, оскільки будь-яка організація може використовувати однакові концептуальні підходи опису даних про навчання, забезпечуючи їх зрозумілість різними мовами. ELM містить понад 480 реквізитів та дозволяє збирати і перевіряти всі дані, пов'язані з навчанням, включаючи формальне, неформальне та інформальне навчання. ELM охоплює потреби загальної освіти, професійної освіти, вищої освіти, навчання дорослих та навчання на робочому місці.

Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя (European Qualifications Framework for Lifelong Learning, EQF LLL):

Рекомендований у 2008 р. (нова редакція – у 2017 р.) Європейським Парламентом і Радою Європейського Союзу загальний системний опис восьми кваліфікаційних рівнівна основі результатів навчання, які охоплюють весь спектр кваліфікацій, здобутих в процесі формального, неформального, інформального навчання. Рамка є інструментом для поліпшення прозорості, порівняння, ідентифікації та визнання кваліфікаційних систем та всіх типів і рівнів кваліфікацій в різних країнах Європи, сприяє мобільності громадян між країнами та навчанню впродовж життя. Дескриптори кваліфікаційних рівнів Рамки сформульовані за такими категоріями результатів навчання: знання, уміння та навички, відповідальність і автономність. EQF реалізується шляхом встановлення відповідності рівнів національних рамок кваліфікацій до рівнів EQF.

Європейський дослідницький простір, ЄДП (European Research Area, ERA): Система програм та політичних інструментів, що об'єднує інституційне середовище досліджень і розробок держав-учасниць Європейського Союзу та асоційованих членів з метою розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва, вільного трансферу знань, мобільності дослідників. ЄДП сприяє створенню умов для реалізації спільної і прозорої політики у сфері досліджень, збільшення інвестицій в дослідження і розробки, удосконалення систем підготовки дослідників, додаткової підготовки дослідницького персоналу та розвитку конкурентоспроможної економіки, що ґрунтується на знаннях. Відповідна стратегія із створення ЄДП прийнята у 2000 р. у Лісабоні і названа Лісабонською стратегією.

Європейський кваліфікаційний паспорт для біженців (European Qualification Passport for Refugees, EQPR): Стандартизований документ, виданий у рамках Проекту, що виконується Радою Європи та партнерами. Європейський кваліфікаційний паспорт для біженців складається з двох частин – оцінювання та пояснення. Частина з оцінювання Європейського кваліфікаційного паспорта містить інформацію про найвищу отриману кваліфікацію (кваліфікації), академічний напрям/спеціальність, інші релевантні

кваліфікації, а також відповідний досвід роботи та рівень володіння мовою (у випадках, коли це можливо підтвердити). Пояснювальна частина містить інформацію про статус документу та короткий опис Проекту.

Європейський кваліфікаційний паспорт для біженців — це стандартизований документ, який пояснює кваліфікації, які, ймовірно, має мати біженець на основі наявних доказів. Незважаючи на те, що цей документ не є офіційним актом про визнання, він узагальнює та представляє доступну інформацію про рівень освіти, досвід роботи та рівень володіння мовою заявника. Методологія оцінювання є поєднанням оцінювання наявної документації та використання структурованого інтерв'ю. Таким чином, документ містить достовірну інформацію, яка може бути актуальною у зв'язку із заявами для працевлаштування, стажування, кваліфікаційних курсів і вступу на навчання.

Європейський кваліфікаційний паспорт для біженців – це спеціальний міжнародний інструмент, розроблений для оцінювання кваліфікацій біженців, для яких наявна недостатня документація або відсутня документація.

Європейський простір вищої освіти, ЄПВО (European Higher Education Area, EHEA): Спільна платформа країн-членів, створена у 2010 р. на виконання Болонської декларації 1999 р. для реалізації реформ у вищій освіті на основі таких фундаментальних цінностей, як академічна свобода, академічна доброчесність, інституційна автономія, участь студентів і працівників у врядуванні у вищій освіті, публічна відповідальність за вищу освіту, публічна відповідальність вищої освіти. У межах ЄПВО країни, заклади, інституції та зацікавлені сторони постійно адаптують свої системи вищої освіти, роблячи їх більш сумісними та зміцнюючи механізми забезпечення якості. Болонською декларацією у 1999 р. проголошено формування до 2010 р. привабливого і конкурентоспроможного Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), Будапештсько-Віденською декларацією у 2010 р. заявлено про його створення. Комюніке, прийнятим у Льовені / Лувен-ла-Ньові (2009 р.), визначено стратегію розвитку ЄПВО до 2020 р. Основними інструментами ЄПВО є Європейська

кредитна трансферно-накопичувальна система; національні рамки кваліфікацій, сумісні з Рамкою кваліфікацій ЄПВО (2018 р.); Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості у ЄПВО та Додаток до диплома. Повними членами ЄПВО на початок 2024 р. є 52 країни та території, у тому числі Україна. З квітня 2022 р. права представництва білорусі та росії в ЄПВО призупинені.

Європейський простір освіти, ЄПО (European Education Area, EEA):

Ініціатива ЄС, спрямована на співпрацю між державами-членами Європейського Союзу та стейкхолдерами для створення більш стійких та інклюзивних національних систем освіти та підготовки. Стратегічна рамка ЄПО забезпечує зміцнення засобів політичного співробітництва та охоплення стейкхолдерів для заохочення їх участі в ініціативі; посилення синергії з іншими відповідними ініціативами, включаючи Європейський дослідницький простір і Болонський процес; визначення цілей та індикаторів для керування роботою та моніторингу прогресу в досягненні ЄПО; сприяння інтеграції освіти та підготовки в процес Європейського семестру, запровадженого в 2010 р. (European Semester).

Європейський семестр – це щорічні заходи, які координують економічну та соціальну політику ЄС з метою забезпечення стійкого економічного зростання, створення робочих місць, макроекономічної стабільності та спроможні державні фінанси в усьому ЄС. Протягом семестру держави-члени ЄС узгоджують свою бюджетну та економічну політику з цілями та правилами, погодженими на рівні ЄС.

Європейський підхід до забезпечення якості спільних програм (European Approach for Quality Assurance of Joint Programmes): Підхід встановлює стандарти і процедуру зовнішнього забезпечення якості для проведення єдиного оцінювання або акредитації всієї спільної програми на основі узгоджених інструментів ЄПВО без застосування додаткових національних критеріїв.

Стандарти засновані на ESG і включають вимоги до таких складових: статус/прийнятність програми; результати навчання; опис освітньої програми;

вступ на програму та визнання; навчання, викладання та оцінювання; підтримка студентів; ресурси; прозорість та документація; забезпечення якості.

Процедура зовнішнього забезпечення якості передбачає такі складові: звіт з самооцінювання; експертна панель; візит експертів; звіт експертів; формальні результати та рішення; апеляція; публічне звітування; заходи за результатами рекомендацій експертів; періодичність.

Дивись також: *спільна програма*.

Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (European Quality Assurance Register for Higher Education, EQAR): Реєстр, що заснований у 2008 р. Європейською асоціацією забезпечення якості у вищій освіті (European Association for Quality Assurance in Higher Education – ENQA), Європейською асоціацією університетів (European University Association – EUA), Європейською асоціацією закладів у вищій освіті (European Association of Institutions in Higher Education – EURASHE), Європейським союзом студентів (European Students' Union – ESU) (групою Є4) з метою підвищення прозорості забезпечення якості у вищій освіті по всій Європі. До EQAR вносяться агенції, які відповідають вимогам Європейських стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти. Україна є урядовим членом EQAR від 2008 р.

Європейський союз студентів, ЄСС (European Students' Union, ESU): Європейське об'єднання 44 національних студентських організацій, яке бере активну участь у Болонському процесі та через своїх членів ESU представляє майже 20 мільйонів студентів у Європі. ЄСС створено у 1982 р. як західноєвропейське студентське інформаційне бюро з метою представлення та сприяння освітнім, соціальним, економічним та культурним інтересам студентів на європейському рівні перед усіма відповідними органами, зокрема Європейським Союзом, Групами з Болонського спостереження, Радою Європи та ЮНЕСКО. Є консультативним членом ЄПВО.

Європейський студентський квиток (European Student Card, ESCI):

Ініціатива, спрямована на допомогу студентам і закладам вищої освіти в обмінах Програми ЄС Erasmus+ шляхом спрощення адміністративних процесів і посилення цифровізації.

Прості та безпечні адміністративні онлайн-процедури та доступність інформації для студентів є важливими для підвищення мобільності студентів у Європі. Ініціатива щодо Європейського студентського квитка (ESCI) має вирішальне значення для сприяння участі студентів в освітніх і культурних заходах відповідно до візії щодо створення Європейського освітнього простору до 2025 р. ESCI складається з трьох блоків: *Європейський студентський квиток* – перетворення поточних студентських квитків на Європейський студентський квиток, щоб студенти могли скористатися послугами на території та за межами кампусу під час своєї мобільності; *Додаток Erasmus+ (Erasmus+ App)* – єдиний цифровий додаток, який допоможе студентам з усім практичним адмініструванням – до, під час і після програм мобільності Erasmus+; *Еразмус без папери (Erasmus Without Paper)* – цифрове рішення, що об'єднує системи, які використовуються у закладах вищої освіти, та дозволяє керувати мобільністю Erasmus+ онлайн. ESCI – це крок вперед у переході до цифрового європейського суспільства та справжнього Європейського освітнього простору, в якому проводити час за кордоном для навчання та навчання є нормою, а досконала освіта – реальністю для всіх.

Європейський ступінь (European Degree): Новий тип ступеня, який присуджується після транснаціональних програм бакалавра, магістра або доктора філософії на національному, регіональному чи інституційному рівні; автоматично визнається всюди в ЄС; присуджується спільно та на добровільній основі групою університетів Європи; заснований на спільного набору критеріїв, погоджених на європейському рівні.

Запровадження Європейського ступеня: *для студентів* розширить можливості навчатися в різних університетах у різних країнах ЄС і закінчити навчання з одним загальновизнаним дипломом, надасть доступ до можливостей

інноваційного та міждисциплінарного навчання в усіх кампусах, щоб отримати перспективні навички, потрібні Європ; *для закладів вищої освіти* спростить створення програми спільного ступеня з декількома університетами по всій Європі, усунувши непотрібні бар'єри, допоможе цим університетам підвищити свою конкурентоспроможність і привабливість; *для роботодавців* полегшить набір висококваліфікованих випускників, які готові долати виклики світу, що швидко змінюється.

Євростат (EUROSTAT): Статистичний офіс Європейської Комісії, що виробляє європейську статистику в партнерстві з національними статистичними інститутами та іншими національними органами в країнах-членах ЄС. Це партнерство відоме як Європейська статистична система (ESS), до якого також входять статистичні органи країн Європейської економічної зони і Швейцарії.

Статистичні дані щодо освіти збираються на основі МСКО 2013 та 2011.

Євростудент (Eurostudent): Проект ЄС збирає та аналізує порівняльні дані про соціальний вимір європейської вищої освіти. Висвітлюється широкий спектр тем, пов'язаних із соціальними та економічними умовами для студентів. Проект прагне забезпечити надійні та глибокі порівняння між країнами, що досягається завдяки поєднанню центральної координації з сильною мережею національних партнерів у кожній країні-учасниці. Таким чином, можна оцінити сильні та слабкі сторони відповідних національних систем у міжнародному порівнянні. Усі зібрані дані доступні в Базі даних EUROSTUDENT ([EUROSTUDENT database](#)).

Європас (Europass, Community framework for the transparency of qualifications and competences): Пан'європейська рамка для забезпечення прозорості кваліфікацій і компетентностей – база даних, передовсім, щодо кваліфікацій, яка використовується для освіти та працевлаштування, інтегрована з базами ESCO та ERASMUS+. Основними інструментами Європас є: Резюме (Europass-CV), Паспорт мобільності (Europass-Mobility), Додаток до диплому

(Europass-Diploma Supplement), Мовний паспорт (Europass-Language Portfolio) та Додаток до сертифікату (Europass-Certificate Supplement).

Єдина державна електронна база з питань освіти (The Unified State Electronic Database on Education): інтегрована інформаційна система, що містить такі складові: Реєстр суб'єктів освітньої діяльності, Реєстр здобувачів освіти, Реєстр документів про освіту, Реєстр сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання, Реєстр студентських (учнівських) квитків, Реєстр педагогічних, науково-педагогічних працівників, Реєстр сертифікатів педагогічних працівників.

Положення про Єдину державну електронну базу з питань освіти та порядок її ведення затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Електронний (цифровий) підручник, посібник (Electronic (digital) manual): електронне навчальне видання із систематизованим викладом навчального матеріалу, що містить цифрові об'єкти різних форматів і забезпечує інтерактивну взаємодію.

Забезпечення якості (Quality assurance): Сукупність процедур і заходів, що застосовуються на інституційному (внутрішньому) та національному і міжнародному (зовнішньому) рівнях для якісної реалізації освітніх програм і присудження кваліфікацій.

Загальні компетентності (Generic / transferable / transversal competences): Універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача вищої освіти в різних галузях та для його особистісного розвитку.

Заклад вищої освіти (Higher education institution): окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою

ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей.

Заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання (Higher education institution with specific study conditions): заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах середнього та вищого складу Національної поліції України, начальницького складу з метою задоволення потреб Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань.

Засновник закладу вищої освіти (Higher education institution founder): органи державної влади від імені держави, відповідна рада від імені територіальної громади (громад), фізична та/або юридична особа, рішенням та за рахунок майна яких засновано заклад вищої освіти.

Здобувач вищої освіти, студент (Student): особа, яка навчається у закладі вищої освіти на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації.

Зелені трансформації (Green transitions): Нова стратегія зростання Європи, викладена в Європейській зеленій угоді ([European Green Deal](#)), для подолання викликів зміни клімату та погіршення навколишнього середовища, що становлять загрозу існуванню для Європейського Союзу та світу, та перетворення ЄС на сучасну, ресурсоефективну та конкурентоспроможну економіку. Європейська зелена угода має на меті зробити Європу кліматично нейтральною до 2050 року, підняти економіку за допомогою зелених технологій,

створити стійку промисловість і транспорт, а також зменшити забруднення. Перетворення кліматичних та екологічних викликів на можливості зробить перехід справедливим і всеосяжним для всіх.

Змішана мобільність (Blended mobility): Поєднання періоду фізичної мобільності та періоду онлайн навчання.

Змішане навчання (Blended learning): Модель навчання, що поєднує періоди онлайн навчання з періодами навчанням в аудиторії.

Знання (Knowledge): Осмислена та засвоєна суб'єктом наукова інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності. Знання поділяються на емпіричні (знання фактів та уявлення) і теоретичні (концептуальні, методологічні). Одна із категорій результатів навчання в дескрипторах рамок кваліфікацій.

Відповідно до EQF LLL знання – це результат засвоєння інформації шляхом навчання та сукупність фактів, принципів, теорій і практик, пов'язаних із сферою роботи чи навчання.

Дивись також: *дескриптор рамки кваліфікацій.*

Зовнішнє забезпечення якості (External quality assurance): Сукупність процедур оцінювання чи аудиту освітніх програм або закладів вищої освіти, що здійснюються спеціальним органом, який відповідно до Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в ЄПВО має бути незалежним організаційно, операційно та у прийнятті рішень від закладів вищої освіти, урядів та інших організацій стейхолдерів. Зазвичай таким органом є агентство із забезпечення якості або акредитації, або спеціальна колегія експертів і колег, створена відповідальним міністерством. Оцінювання передбачає збір даних, інформації та доказів для прийняття рішення відповідно до узгоджених стандартів.

В Україні зовнішнє забезпечення якості здійснює Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Також в Україні визнаються сертифікати про акредитацію освітніх програм, виданих іноземними акредитаційними агентствами чи агентствами забезпечення якості вищої освіти, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України.

Індивідуальна освітня траєкторія (Individual learning pathway): Персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача вищої освіти, що ґрунтується на виборі здобувачем вищої освіти освітніх програм, суб'єктів освітньої діяльності, що їх реалізують, форм і строку здобуття освіти, освітніх компонентів. У вищій освіті індивідуальна освітня траєкторія включає, зокрема, послідовність здобуття освітніх кваліфікацій, академічну мобільність, визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та інформальної освіти тощо. Індивідуальна освітня траєкторія формується здобувачем вищої освіти з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду.

Індивідуальний навчальний план (Individual learning plan): Документ, що розробляється і затверджується у визначеному закладом вищої освіти порядку для кожного здобувача вищої освіти на кожний навчальний рік. Індивідуальний навчальний план формується за результатами особистого вибору здобувачем вищої освіти дисциплін в обсязі, не меншому за встановлений Законом України «Про вищу освіту», з урахуванням вимог освітньої програми щодо вивчення її обов'язкових компонентів. Індивідуальний навчальний план є обов'язковим для виконання здобувачем вищої освіти.

Індивідуальні навчальні рахунки (Individual Learning Accounts): Новий інструмент Європейського Союзу, визначає режим надання прав на індивідуальне навчання. Індивідуальні навчальні рахунки створюють можливість накопичувати і зберігати індивідуальні права на навчання та дозволяють особам їх реалізовувати на власний вибір у відповідності із національним

законодавством. Індивідуальні навчальні рахунки також надають особі повне право власності на виплати за навчання, незалежно від джерела фінансування.

Інклюзивне навчання (Inclusive learning): Система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, урахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Дивись також: *вразливі студенти; незахищені / знедолені студенти; студенти із недостатньо представлених груп населення / недостатньо представлені студенти.*

Інклюзивне освітнє середовище (Inclusive educational environment): Сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Дивись також: *вразливі студенти; незахищені / знедолені студенти; студенти із недостатньо представлених груп населення / недостатньо представлені студенти.*

Іноземні / міжнародні студенти (Foreign / International students): Студенти, які не є громадянами або постійними жителями країни, де вони навчаються. У багатьох країнах ЄПВО та в міжнародній статистиці міжнародними студентами вважають осіб з будь-яким громадянством, які здобули попередню освіту в іншій країні.

Інституційна акредитація (Institutional accreditation): Добровільне (за ініціативою закладу вищої освіти) підтвердження Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти відповідності освітньої діяльності та системи внутрішнього забезпечення якості закладу критеріям, визначеним положенням про інституційну акредитацію закладів вищої освіти. За наявності інституційної акредитації оцінка внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти

закладу вищої освіти враховується для цілей акредитації освітніх програм. У закладі вищої освіти, що має інституційну акредитацію, може одночасно проводитися акредитація освітніх програм різних рівнів вищої освіти за однією спеціальністю. Дійсна впродовж певного періоду (в Україні п'ять років).

Інтегральна компетентність (Competence): Узагальнений опис кваліфікації, що виражає її основні компетентнісні характеристики щодо професійної діяльності та/або навчання.

Інтегровані програми (Integrated / long programmes): Освітні програми, що охоплюють перший та другий рівні (цикли) вищої освіти та ведуть до здобуття кваліфікації другого циклу (магістра). Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» це стосується вищої освіти медичного, фармацевтичного та ветеринарного спрямування.

Інтернаціоналізація вищої освіти (Internationalisation of higher education): Цілеспрямований процес інтеграції міжнародного, міжкультурного та глобального виміру до мети та функцій вищої освіти з метою підвищити якість освіти та наукових досліджень, а також зробити вагомий внесок у суспільство.

У вищій освіті це реалізація освітньої, дослідницької та адміністративної діяльності закладу вищої освіти (наукової установи), інтегрованою з міжнародною складовою та за участі іноземних партнерів, що може включати:

- індивідуальну мобільність (студентів, науковців, викладачів, адміністративного персоналу);
- створення спільних міжнародних освітніх і дослідницьких програм, проєктів;
- участь у міжнародних організаціях вищої освіти, підготовці та оцінюванні проєктів міжнародних документів у сфері вищої освіти;
- інституційне партнерство, створення освітніх і дослідницьких консорціумів, об'єднань, альянсів.

Існує два концепти інтернаціоналізації вищої освіти – інтернаціоналізація «вдома» (Internationalization 'at home') та інтернаціоналізація «за кордоном» (Internationalization 'abroad').

До інтернаціоналізації «вдома» належить міжнародна діяльність закладів вищої освіти (наукових установ) на інституційному рівні, включаючи реалізацію спільних освітніх програм, позааудиторні заходи та зв'язки з місцевою громадою. Інтернаціоналізація «за кордоном» включає міжнародні академічну мобільність, співробітництво, проєкти.).

Інтернаціоналізація «вдома» – це набір інструментів і видів діяльності закладів вищої освіти (наукових установ) на інституційному рівні, які спрямовані на розвиток міжнародної та міжкультурної компетентності студентів, включаючи інтернаціоналізацію освітніх програм і наукової діяльності, викладання та навчання через гостьові лекції, міжнародні кейс-стаді або, все частіше, цифрове навчання та онлайн співробітництво, створення мультикультурного академічного середовища, реалізацію спільних освітніх програм.

Інтернаціоналізація «за кордоном» включає міжнародну академічну мобільність, програми обміну, навчальні візити в рамках спільних міжнародних проєктів тощо

Інформальна освіта (Informal education): Освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних результатів навчання та компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям.

Інформальне навчання (Informal learning): Навчання в результаті повсякденної діяльності, пов'язаної з роботою, сім'єю чи відпочинком. Воно не організоване чи структуроване з точки зору цілей навчання, часу навчання або підтримки навчання, може бути ненавмисним з точки зору особи. Прикладами результатів навчання, отриманих через інформальне навчання, є навички, отримані через життєвий і робочий досвід; навички управління проєктами або

навички з ІКТ, набуті на роботі; вивчені мови та міжкультурні навички, набуті під час перебування в іншій країні; навички з ІКТ, набуті поза роботою; навички, набуті через волонтерство, культурну діяльність, спорт, роботу з молоддю та за допомогою домашньої діяльності (наприклад, догляд за дитиною). Інформальне навчання може бути цілеспрямованим, але в більшості випадків воно не є таким.

Дивись також: *випадкове або побічне навчання*.

Інформаційний пакет / Каталог програм (Information package / Course catalogue): Один з ключових елементів ЄКТС, що містить дані про заклад вищої освіти, каталог освітніх програм, опис окремих навчальних дисциплін, іншу інформацію для абітурієнтів, здобувачів вищої освіти, викладачів, науковців та інших зацікавлених осіб.

Кафедра (Department): Базовий структурний підрозділ закладу вищої освіти (його філій, інститутів, факультетів), що провадить освітню, методичну та/або наукову діяльність за певною спеціальністю (спеціалізацією) чи міжгалузеву групою спеціальностей, до складу якого входить не менше п'яти науково-педагогічних працівників, для яких кафедра є основним місцем роботи, і не менш як три з них мають науковий ступінь або вчене (почесне) звання.

Кваліфікація (Qualification): Визнана закладом вищої освіти або іншим суб'єктом освітньої діяльності у сфері вищої освіти та засвідчена документом про вищу освіту сукупність визначених освітньою програмою та здобутих особою компетентностей (результатів навчання) (Закон України «Про вищу освіту»).

В Україні законодавство вирізняє освітні і професійні кваліфікації, а також повні і часткові кваліфікації.

Результати навчання та компетентності, необхідні для присудження освітніх та/або присвоєння професійних кваліфікацій, можуть досягатися та здобуватися у системі формальної, неформальної чи інформальної освіти.

Освітні кваліфікації присуджуються, визнаються і підтверджуються закладами освіти чи іншими суб'єктами освітньої діяльності.

Професійні кваліфікації присвоюються, підтверджуються і визнаються суб'єктами, уповноваженими на це законодавством, зокрема закладами освіти та кваліфікаційними центрами.

Рекомендації Ради Європи щодо Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя від 22 травня 2017 року визначають термін «кваліфікація», як «формальний результат процесів оцінювання та валідації, отриманий, коли компетентний орган визначив, що особа досягла результатів навчання відповідно до заданих стандартів».

В ЄПВО використовують терміни «кваліфікація вищої освіти» та «кваліфікація, яка дає доступ до вищої освіти».

Кваліфікація вищої освіти (Higher education qualification): Визнана закладом вищої освіти або іншим суб'єктом освітньої діяльності у сфері вищої освіти та засвідчена документом про вищу освіту сукупність визначених освітньою програмою та здобутих особою компетентностей (результатів навчання).

Кваліфікація освітня (Education qualification): Визнана закладом освіти чи іншим уповноваженим суб'єктом освітньої діяльності та засвідчена відповідним документом про освіту сукупність встановлених стандартом освіти та здобутих особою результатів навчання (компетентностей). В ЄПВО під кваліфікацією вищої освіти розуміють будь-який ступінь, диплом чи інший сертифікат, виданий компетентним органом, який засвідчує успішне завершення навчання за програмою вищої освіти.

Кваліфікація професійна (Professional / Occupational qualification): Визнана кваліфікаційним центром, суб'єктом освітньої діяльності, іншим уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів

навчання), що дозволяють виконувати певний вид роботи або здійснювати професійну діяльність.

Дивись також: *повна професійна кваліфікація*.

Кваліфікація повна (Full qualification): Кваліфікація, яка присуджується в разі здобуття особою повного переліку компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом.

Кваліфікація часткова (Partial qualification): Кваліфікація, яка може бути присуджена в разі здобуття особою частини компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом.

Коефіцієнт випуску (Gross graduation rate, Net graduation rate): Індикатор системи освіти. Валовий коефіцієнт випуску розраховують шляхом ділення кількості всіх здобувачів певного рівня освіти на кількість населення «типового віку» закінчення здобуття освіти на відповідному рівні. Чистий коефіцієнти випуску отримують шляхом ділення кількості випускників певного віку на кількість населення, що належить до відповідної вікової групи.

Коефіцієнт вступу (Entry rate): Індикатор системи освіти, що дорівнює частці осіб певної вікової групи, уперше прийнятих на певний рівень (цикл) вищої освіти. Коефіцієнт вступу (чистий) розраховують діленням кількості вступників певного віку на загальну кількість населення, що належить до відповідної вікової групи.

Коефіцієнт залучення (Gross enrolment ratio, Net enrolment rate): Індикатор системи освіти. Валовий коефіцієнт залучення розраховують шляхом ділення кількості всіх здобувачів певного рівня освіти на кількість населення «типового віку» здобуття освіти на відповідному рівні. Для вищої освіти зазвичай індикатор розраховують як інтегральний за всіма рівнями і використовують 5-річний строк після офіційного віку закінчення здобуття

повної загальної середньої освіти. Коефіцієнт залучення (чистий) розраховують діленням кількості осіб певного віку, що здобувають освіту на певному рівні, на загальну кількість населення, що належить до відповідної вікової групи.

Компетентнісний підхід (Competence-based approach): Підхід до розроблення та реалізації освітніх програм (освітніх компонентів), що передбачає визначення та опис запланованих результатів навчання, яких має досягти студент по завершенню навчання за освітньою програмою (освітнім компонентом) та які можуть бути виміряні й оцінені, спрямованих на розвиток відповідних визначених компетентностей.

Компетентність / компетентності (Competence, competency / competences, competencies): Здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі поєднання знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей (Закон України «Про вищу освіту»).

Компетентність (компетентості) як набуті здатності особи до ефективної діяльності не слід плутати з компетенцією (компетенціями) як наданими особою повноваженнями.

Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя (до 2017 р.) визначає *компетентність* як «підтвержену здатність використовувати знання, уміння, навички, а також особисті, соціальні та/або методологічні здібності в робочих чи навчальних ситуаціях, у професійному та особистісному розвитку».

Відповідно до Національної рамки кваліфікацій компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Компетенція / компетенції (Competence, competency / competences, competencies): Надані (наприклад, нормативно-правовим актом) особі (іншому суб'єкту діяльності) повноваження, коло її (його) службових й інших прав і

обов'язків. Слід відрізняти поняття компетенції / компетенцій від компетентності / компетентностей як набутих здатностей особи.

Комунікація (Communication): Взаємодія осіб з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності, зокрема для здійснення освіти, навчання. Одна із категорій результатів навчання в дескрипторах рамок кваліфікацій.

Дивись також: *дескриптор рамки кваліфікацій*.

Кредит ЄКТС (Credit ECTS): Одиниця вимірювання обсягу навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання, яка використовується в Європейській кредитній трансферно-накопичувальній системі (ЄКТС).

Певна кількість кредитів ЄКТС призначається кожному компоненту освітньої програми та програмі в цілому. Навантаження здобувача вищої освіти в межах одного навчального року за денною формою навчання становить, як правило, 60 кредитів ЄКТС. В Україні розрахункове навчальне навантаження здобувача вищої освіти протягом одного навчального року за денною або дуальною формою здобуття вищої освіти становить 60 кредитів ЄКТС, а обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 годин. В інших країнах він може коливатися залежно від тривалості навчального року і зазвичай перебуває у межах 25-30 годин.

Дивись також: *Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система*.

Кредитна мобільність (Credit mobility): короткострокова форма мобільності тривалістю до одного року, спрямована на отримання кредитів за результатами в іншому, зокрема закордонному, закладі вищої освіти в межах безперервного навчання за освітньою програмою у певному вітчизняному закладі вищої освіти.

Критерії оцінювання результатів навчання (Assessment criteria for learning outcomes): Формалізований опис того, що оцінюється в межах досягнення результатів навчання, визначених освітньою програмою, програмою Єдиного державного кваліфікаційного іспиту, програмами навчальних дисциплін та інших освітніх компонентів.

Курс (Course): Частина освітньої програми, яка зазвичай є автономною і оцінюється окремо та характеризується конкретним набором результатів навчання і відповідними критеріями оцінювання. Освітня програма, як правило, складається з певної кількості курсів. За навчальним навантаженням здобувача вищої освіти курс характеризується певною (рекомендовано уніфікованою або кратною) кількістю кредитів ЄКТС. Зазвичай термін «курс» використовують як синонім термінів «навчальна дисципліна», «модуль», «освітній компонент». У деяких випадках курс означає освітню програму в цілому.

Лідерство (Leadership): Управління, що здійснюється шляхом впливу на поведінку людей (послідовників) на основі взаємної поваги та довіри задля реалізації суспільно значущих цілей (цінностей) та потребує наявності в управлінця-лідера відповідних лідерських компетентностей (якостей). Лідерство є одночасно положенням (статичний аспект) і процесом впливу (динамічний / процесний аспект), в основі яких – прояв лідерських якостей особистості. Наявність статичного аспекту продукує процесний аспект.

Відповідно до основних видів діяльності (індивідуальна та групова) виокремлюють два види лідерства – індивідуальне та інституційне:

- індивідуальне лідерство – суб'єктом прояву лідерства виступає окрема особистість, такий прояв може здійснюватися як безпосередньо стосовно себе (саморозвиток особистості), так і відносно інших осіб;

- інституційне (або організаційне) лідерство – суб'єктом прояву лідерства виступає організація, такий прояв може здійснюватися як безпосередньо стосовно себе (саморозвиток організації), так і стосовно інших організацій.

Лісабонська конвенція з визнання (Lisbon Recognition Convention): Міжнародна конвенція Ради Європи, що розроблена спільно з ЮНЕСКО, прийнята в 1997 р. у Лісабоні, запроваджується з 1999 р. і стосується визнання академічних ступенів та кваліфікацій вищої освіти. Конвенція встановлює, що ступені (кваліфікації) і періоди навчання мають визнаватися, якщо інституціями, відповідальними за визнання, не встановлено істотних відмінностей. Лісабонська конвенція з визнання є важливим інструментом Болонського процесу та Європейського простору вищої освіти.

Лісабонська стратегія (Lisbon Strategy): Ініційована у 2000 р. Європейським Союзом стратегія із підвищення конкурентоспроможності, зокрема через створення Європейського дослідницького простору (ЄДП) з метою розвитку суспільства та економіки, що базуються на знаннях. У 2010 р. прийнято оновлену стратегію соціально-економічного розвитку Європейського Союзу на період до 2020 р. «Європа 2020»: «Європа 2020. Стратегія розумного, стійкого та інклюзивного росту» (Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth).

Ліцензування (Licensing): Процедура визнання спроможності юридичної особи провадити освітню діяльність відповідно до ліцензійних умов провадження освітньої діяльності.

Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності (Licensing requirements for carrying out educational activities): Вичерпний перелік вимог, обов'язкових для виконання закладом вищої освіти або науковою установою, та вичерпний перелік документів, що додаються до заяви про отримання ліцензії. Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності визначають: 1) кадрові вимоги до працівників, які мають визначену освітню та/або професійну кваліфікацію; 2) технологічні вимоги щодо наявності певної матеріально-технічної бази разом з даними, що дають змогу її ідентифікувати (для освітніх програм, що передбачають присвоєння професійної кваліфікації з професій, для

яких запроваджено додаткове регулювання, та з урахуванням необхідності створення умов для осіб з особливими освітніми потребами); 3) інші вимоги, передбачені Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності».

Magister (Master): Освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90-120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС. Освітньо-наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків.

В ЄПВО ступінь магістра присуджується після завершення 2-го циклу вищої освіти та відповідає 7-му рівню Національної рамки кваліфікацій та Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя, а також другому циклу Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.

Особа має право здобувати ступінь магістра за умови наявності в неї ступеня бакалавра.

Ступінь магістра медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямування здобувається на основі повної загальної середньої освіти або освітнього ступеня молодшого бакалавра, фахового молодшого бакалавра, освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста за відповідною спеціальністю і присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми, обсяг якої у випадку, якщо ступінь магістра медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямування здобувається на основі повної загальної середньої освіти, становить 300-360 кредитів ЄКТС. Для здобуття освітнього ступеня магістра медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямування на основі освітнього ступеня молодшого бакалавра або на основі фахової передвищої освіти заклад вищої

освіти має право визнати та перезарахувати кредити ЄКТС, максимальний обсяг яких визначається стандартом вищої освіти.

Наукові установи Національної академії наук України та національних галузевих академій наук можуть здійснювати підготовку магістрів за власною освітньо-науковою програмою згідно з отриманою ліцензією на відповідну освітню діяльність. Наукові установи можуть також здійснювати підготовку магістрів за освітньо-науковою програмою, узгодженою з закладом вищої освіти. У такому разі наукова складова такої програми здійснюється у науковій установі, а освітня складова – у закладі вищої освіти.

Європейські університети для ЄС (European Universities for the European Union, EU4EU): Платформа, що об'єднує європейські університети з мережею компаній для організації стажування студентів та підтримки випускників у переході від освіти та підготовки до роботи. EU4EU створив мережу національних консорціумів університетів, щоб задовольнити однакові потреби молодих випускників у працевлаштуванні в різних країнах ЄС. EU4EU об'єднує 46 європейських університетів Італії, Франції, Іспанії та Португалії з мережею компаній для організації стажування. Усі гранти на стажування фінансуються програмою Erasmus+.

Міждисциплінарна освітня програма (Interdisciplinary study programme): освітня програма, створена на будь-якому рівні вищої освіти в межах міждисциплінарної предметної області.

Міждисциплінарні освітні програми забезпечують:

- досягнення визначених ними компетентностей, зокрема з числа передбачених стандартами вищої освіти спеціальностей, що утворюють міждисциплінарну предметну область;
- набуття компетентностей і результатів навчання відповідного рівня вищої освіти та відповідного кваліфікаційного рівня, визначеного Національною рамкою кваліфікацій.

На кожному рівні вищої освіти до міждисциплінарної предметної області не можуть включатися спеціальності, що передбачають доступ до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання.

Міждисциплінарна предметна область (Interdisciplinary subject area): Предметна область, яка повністю або частково охоплює предметні області двох чи більше спеціальностей однієї або декількох галузей знань.

Міжнародна кваліфікація (International qualification): Кваліфікація, присвоєна юридично створеним міжнародним органом (асоціацією, організацією, сектором чи компанією), або національним органом, що діє від імені міжнародного органу, яка використовується в більш ніж одній країні та включає результати навчання, оцінені на основі стандартів, встановлених міжнародним органом.

Міжнародна стандартна класифікація освіти, МСКО (International Standard Classification of Education, ISCED): Класифікація освіти на основі системної характеристики освітніх програм і відповідних кваліфікацій для їх розподілу за рівнями освіти та галузями освіти, слугує інструментом збору, узагальнення та представлення статистичних даних про освіту, а також організації освітніх програм. МСКО запроваджена ЮНЕСКО у 1976 р., переглядалась у 1997 і 2011 рр. У 2013 р. виокремлена МСКО: галузі освіти та підготовки. Нині є основною міжнародною класифікаційною системою освіти. У МСКО-2011 наскрізним-класифікаційним параметром визначено рівні освіти, а також додаткові критерії (наприклад, призначення, орієнтація, тривалість освітньої програми), у МСКО-2013 – галузі (широкі, вузькі і деталізовані) освіти. Концепція МСКО містить визначення таких понять, як освіта, підготовка, навченість, навчання, комунікація, інформація тощо.

Міжнародна стандартна класифікація професій / занять, МСКП (International Standard Classification of Occupations, ISCO): Одна з основних

міжнародних класифікацій, яка є інструментом систематизації занять (професій, видів професійної діяльності) відповідно до притаманних їм завдань та обов'язків. МСКП є: основою для міжнародних звітів, порівнянь та обмінів статистичними й адміністративними даними щодо професій / занять; моделлю для розроблення національних і регіональних класифікацій професій / занять; системою, що може бути безпосередньо використана в країнах, які не мають власних національних класифікацій.

Мікрокваліфікація (Micro-credential): Засвідчена відповідним документом визначена сукупність результатів навчання, здобутих особою протягом короткострокового навчання.

Присвоєння мікрокваліфікації засвідчує набуття особою результатів навчання та компетентностей, що дають можливість виконувати певну роботу або засвідчують особистісний розвиток.

Мікрокваліфікації є надбанням особи, відповідають її особистим освітнім, соціальним та культурним інтересам або ринку праці, можуть бути самодостатніми або поєднуватися у більш широкі кваліфікації (повні або часткові).

Розроблення та реалізацію програм короткострокового навчання, а також присвоєння мікрокваліфікацій здійснюють заклади освіти, підприємства, установи, організації, громадські об'єднання та інші зацікавлені суб'єкти.

Місія закладу вищої освіти (Mission of the higher education institution): Твердження про головне призначення, покликання закладу вищої освіти. Місія є потужним системоутворюючим чинником, детермінує організацію, функціонування і розвиток закладу, є ключовим орієнтиром оцінювання якості діяльності. Ураховуючи класифікаційні ознаки, які використовуються у Міжнародній стандартній класифікації освіти, Класифікації Карнегі (США) тощо, доцільно для університету визначити місію як «надавати вищу освіту, базовану на дослідженнях, інноваціях/творчості».

Сучасні місії провідних університетів є комплексними і у різних співвідношеннях зазвичай охоплюють такі головні складники:

- формування світогляду молоді;
- професійну підготовку та перепідготовку фахівців;
- фундаментальні та прикладні наукові дослідження, збереження й структурування наявних знань, інноваційну діяльність у різних сферах;
- соціалізацію молоді та інших уразливих соціальних груп (пенсіонерів, інвалідів, безробітних тощо);
- проектування суспільного розвитку на глобальному, регіональному та місцевому рівнях, побудову відповідних прогнозів і сценаріїв.

Мобільність (Mobility): Один із ключових принципів формування європейських просторів вищої освіти і досліджень, що передбачає різноманітні можливості для вільного переміщення студентів, викладачів, дослідників, адміністраторів у цих просторах з метою академічного і загальнокультурного взаємозбагачення, слугує забезпеченню цілісності зазначених європейських просторів. Важливу роль у забезпеченні мобільності відіграють основні інструменти Болонського процесу – Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, Додаток до диплома, а також європейська і національні системи забезпечення якості вищої освіти.

Модуль (Module): Компонент освітньої програми, у якій кожний такий компонент містить однакову або кратну кількість кредитів ЄКТС (наприклад, 5, 10, 15). У різних країнах, освітніх документах модуль може означати компонент освітньої програми, курс, навчальну дисципліну, групу навчальних дисциплін.

Модульна програма (Modular programme): Освітня програма, у якій студенти можуть гнучко формувати індивідуальну освітню траєкторію та індивідуальний зміст навчання шляхом вільного вибору навчальних дисциплін

або модулів. Модульні програми не мають чітко визначеної послідовності вивчення окремих модулів.

Модуляризація (Modularisation): Підхід до побудови освітньої програми, при якому обсяги її компонентів (курси / навчальні дисципліни) є однаковими або кратними. За проектом Тюнінг та Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою рекомендовано такі варіанти кредитних обсягів: 5–10–15 або 6–9–12–15.

Молодший бакалавр (Short cycle, Junior Bachelor): Освітній або освітньо-професійний ступінь в Україні, що здобувається на початковому рівні (короткому циклі) вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньої програми, обсяг якої становить 120 кредитів ЄКТС. Відповідає 5 рівню Національної рамки кваліфікацій та Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя, а також короткому циклу Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Для здобуття освітнього ступеня молодшого бакалавра на основі фахової передвищої освіти заклад вищої освіти має право визнати та перезарахувати кредити ЄКТС, максимальний обсяг яких визначається стандартом вищої освіти. Особа має право здобувати ступінь молодшого бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти.

В ЄПВО аналогами ступеня молодшого бакалавра є освітні ступені, що присуджуються після завершення короткого циклу вищої освіти та відповідають 5-му рівню Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя.

Дивись також: *початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти.*

Мультикультурна / міжкультурна освіта (Multicultural / Intercultural education): Освіта спрямована на забезпечення розуміння та сприйняття мультикультурності – культурної різноманітності природи суспільства, що стосується не лише елементів етнічної чи національної культури, а й включає мовну, релігійну та соціально-економічну різноманітність, та міжкультурності –

розвитку відносин між культурними групами. Міжкультурність визначається як «існування та справедлива взаємодія різноманітних культур і можливість генерування спільного культурного самовираження через діалог і взаємну повагу» Міжкультурність передбачає мультикультуралізм і результати «міжкультурного» обміну та діалогу на місцевому, регіональному, національному чи міжнародному рівнях.

Навантаження студента (Student workload): Час, який пересічний студент (певного рівня вищої освіти) типово потребує для виконання всієї освітньої діяльності (лекції, семінарські, практичні заняття, самостійна робота, проекти, практика, консультації, екзамени тощо), необхідної для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання.

Відповідність повного навантаження студента на навчальний рік 60 кредитам часто формалізується національним законодавством. У більшості випадків навантаження студента становить від 1500 до 1800 годин на навчальний рік, тобто один кредит відповідає 25-30 годинам роботи студента з виконання освітньої діяльності.

Навчальна література (Educational materials): Електронні та паперові видання, що створені для забезпечення освітнього процесу та містять наукову, навчальну, методичну та/або практичну інформацію, спрямовану на досягнення здобувачами освіти визначених результатів навчання.

Навчальне навантаження викладача (Teacher workload): Час, що планується на проведення викладачем навчальних занять (аудиторні / контактні години), підготовку до занять та оцінювання освітніх досягнень і результатів навчання студентів.

Навчальний рік (Academic year): Період часу, що використовується для організації і планування освітнього процесу в закладі вищої освіти (науковій установі) і триває 365 (366 – у високосні роки) днів. Навчальний рік викладача

включає періоди роботи і відпустки. В Україні зазвичай навчальний рік викладача триває від 1 вересня до 31 серпня, але заклади вищої освіти можуть встановлювати інші дати початку і завершення навчального року. Навчальний рік здобувача включає періоди навчання і канікул. Дати його початку та закінчення визначаються графіком освітнього процесу або індивідуальним навчальним планом студента.

Навчально-науковий інститут (Education and research institute):

Структурний підрозділ університету, академії, інституту, що об'єднує відповідні кафедри, лабораторії, науково-дослідні центри та експериментальні лабораторії, які провадять освітню діяльність і наукові дослідження.

Навчання (Learning): Індивідуальне здобуття та/або розвиток інформації, знань, розумінь, поглядів, цінностей, умінь, інших компетентностей чи поведінки через досвід, практику, вивчення або викладання за Міжнародною стандартною класифікацією освіти 2011, 2013 рр.

Навчання впродовж життя (Lifelong learning, LLL): Процес навчання за будь-якими формами (формальне, неформальне, інформальне), рівнями (підрівнями, циклами) та періодами (тривалістю) впродовж життя.

Навченість навчатися (Learning to learn): Здатність до організації і постійного продовження власного індивідуального та / або групового навчання. Навченість навчатися є складовою однієї із восьми ключових компетентностей особи (Personal, social and learning to learn competence), що визначені Радою Європейського Союзу 22 травня 2018 р., та включає оцінювання своїх навчальних потреб, процесу та прогресу, визначення можливостей, подолання перешкод для успішного навчання, відповідну мотивацію і впевненість.

Накопичення кредитів (Credit accumulation): Процес отримання кредитів за навчання в межах освітньої програми, відповідно до вимог якої потрібно

отримати певну кількість кредитів для її успішного виконання. Кредити присвоюються і накопичуються лише тоді, коли досягнення здобувачем вищої освіти визначених (очікуваних) результатів навчання підтверджене оцінюванням. Кредити можуть взаємно визнаватися між освітніми програмами в одному закладі вищої освіти, між різними закладами в межах країни або на міжнародному рівні. У будь-якому випадку лише заклад вищої освіти, що присуджує кваліфікацію, визначає, які кредити, отримані в інших місцях, можуть бути зараховані як частина роботи, необхідної для присудження кваліфікації.

Науковий ступінь: Ступінь, що присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) за результатами успішного публічного захисту дисертації. В Україні існують такі наукові ступені – доктор філософії, кандидат наук, доктор наук.

Присудження наукового ступеня доктора філософії здійснюється утвореною відповідно до законодавства разовою спеціалізованою вченою радою на підставі публічного захисту дисертації, вимоги до якої затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності.

Присудження наукового ступеня доктора наук здійснюється утвореною відповідно до законодавства спеціалізованою вченою радою на підставі публічного захисту дисертації (або наукової доповіді – у разі захисту наукових досягнень, опублікованих у вигляді монографії або сукупності статей у вітчизняних та/або міжнародних рецензованих фахових виданнях), вимоги до якої затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності.

Документами про науковий ступінь є дипломи доктора філософії, кандидата наук, доктора наук.

У дипломі доктора філософії зазначається інформація про здобутий особою ступінь, галузь знань, спеціальність, з якої здобуто відповідний ступінь (галузі

знань, спеціальності – для міждисциплінарних робіт), назва закладу вищої освіти чи наукової установи, в якому (якій) здійснювалася підготовка, назва закладу вищої освіти чи наукової установи, у разовій спеціалізованій вченій раді якого (якої) захищено наукові досягнення.

У дипломах доктора наук, кандидата наук зазначається інформація про здобутий особою науковий ступінь, галузь науки, спеціальність, назву наукової установи чи закладу вищої освіти, у спеціалізованій вченій раді яких захищено дисертацію.

Дивись також: *доктор наук; доктор філософії; кваліфікація.*

Науково-педагогічні працівники (Academic staff): Особи, які за основним місцем роботи у закладах вищої освіти провадять навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку) та організаційну діяльність.

Дивись також: *академічний персонал.*

Національна рамка кваліфікацій, НРК (National Qualifications Framework, NQF): системний і структурований за результатами навчання ієрархічний опис кваліфікаційних рівнів, кожен з яких визначається відповідним набором дескрипторів.

НРК є основою системи кваліфікацій, слугує для проєктування освітніх та професійних кваліфікацій з метою забезпечення їх зрозумілості, якості, порівняння та визнання. Вона ґрунтується на європейських і національних стандартах та принципах забезпечення якості освіти та призначена для впорядкування освітніх і професійних кваліфікацій, а також для використання зацікавленими сторонами під час формування, ідентифікації, співставлення, присвоєння, підтвердження, визнання і розвитку кваліфікацій, розроблення стандартів освіти та професійних стандартів.

НРК застосовується для гармонізації норм законодавства у сферах освіти і соціально-трудова відносин, сприяння національному та міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні, налагодження ефективної взаємодії ринку освітніх послуг і ринку праці.

Національна рамки кваліфікацій України затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1241 (із крайніми змінами від 25.06.2020 р.), кількість її кваліфікаційних рівнів відповідає кількості рівнів Європейської рамки кваліфікацій – 8, дескриптори рівнів описані результатами навчання в категоріях: знання, уміння та навички, комунікація, відповідальність та автономія.

Незахищені / знедолені студенти (Disadvantaged students): Студенти, які часто стикаються із специфічними викликами у вищій освіті порівняно з однолітками. Незахищеність/знедоленість може мати різні форми, наприклад інвалідність, низький сімейний дохід, незначна або відсутня підтримка з боку родини, сирота, часта зміна шкіл, ментальне здоров'я, вагітність, нестача часу на навчання через необхідність заробляти на життя, працюючи або доглядаючи за кимось. Незахищеність/знедоленість може бути постійною, може виникати час від часу або лише протягом обмеженого періоду. Незахищені/знедолені студенти можуть входити до недостатньо представленої групи, але не обов'язково. Тому незахищені/знедолені та недостатньо представлені не є синонімами.

Необ'єктивне визнання академічних досягнень (Undue recognition of academic achievement): Свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

Неформальна освіта (Non-formal education): Освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій.

Неформальне навчання (Non-formal learning): Додаткове інституційно організоване навчання, яке реалізується через заплановані заходи (у термінах результатів навчання, часу навчання), де представлені деякі форми навчальної підтримки (наприклад, взаємозв'язок між викладачем і студентом), що не

завершується наданням кваліфікації певного рівня (етапу, циклу) формальної освіти.

Нормативний строк підготовки: розрахунковий строк виконання освітньої програми, визначений законодавством. Застосовується у випадках, коли повний обсяг освітньої програми не може бути визначений у кредитах ЄКТС (підготовка докторів філософії, докторів мистецтва).

Обман академічний (Academic fraud): Надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування.

Опис освітньої програми (Programme profile): Документ закладу вищої освіти (наукової установи), що містить інформацію про: назву освітньої програми; рівень вищої освіти; галузь знань (галузі знань, за потреби - для міждисциплінарних освітніх програм); спеціальність (спеціальності - для міждисциплінарних освітніх програм); спеціалізацію або предметну спеціальність (за наявності); опис предметної області; цілі освітньої програми; тип освітньої програми (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча); тип диплома (спільний (подвійний) диплом) (за наявності); найменування партнера за узгодженою спільною освітньою програмою (за наявності); мову (мови) викладання; кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми; форми здобуття освіти за цією освітньою програмою та розрахункові строки виконання освітньої програми за кожною з них; вимоги до освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою (відповідно до стандартів вищої освіти); компетентності та програмні результати навчання, які дають право на присудження/присвоєння визначеної освітньою програмою освітньої або освітньої та професійної кваліфікації (кваліфікацій); форму (форми) атестації здобувачів вищої освіти; перелік обов'язкових освітніх компонентів, їх логічну послідовність; можливості працевлаштування за

здобутою освітою; процедури присвоєння професійних кваліфікацій (у разі їх присвоєння).

Опорні точки (Reference points): Розроблені в рамках проекту Тюнінг рекомендації для освітніх програм в окремих предметних областях (галузях знань) у вигляді наборів опорних точок, які сформульовані в термінах очікуваних результатів навчання та компетентностей. Рекомендації розроблені для освітніх програм різних циклів вищої освіти та мають на меті сприяння визнанню та європейській інтеграції дипломів, враховуючи різноманіття освітянських систем та культур.

Освіта (Education): Процеси, якими суспільство цілеспрямовано передає накопичені інформацію, знання, розуміння, погляди, цінності, уміння, інші компетентності та моделі поведінки від покоління до покоління (за концепцією Міжнародної стандартної класифікації освіти 2011, 2013 рр., ЮНЕСКО, ООН). Вони включають комунікацію з метою навчання / навченості. Комунікація передбачає передавання інформації повідомлень, ідей, знань, принципів тощо.

За українським освітнім законодавством освіта – систематизована та передбачена відповідними освітніми стандартами сукупність результатів навчання і компетентностей, здобутих особою на певному рівні освіти.

Освіта дорослих (Adult education): Складова освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки. Складниками освіти дорослих є: післядипломна освіта; професійне навчання працівників; курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації; безперервний професійний розвиток.

Освітнє лідерство (Education leadership): Нова управлінська парадигма, яка є орієнтиром і механізмом для здійснення реформ у сфері освіти в умовах

сучасних суспільних трансформацій. Освітнє лідерство слід розглядати у таких трьох взаємопов'язаних аспектах:

- *лідерство в освіті* (діяльність керівників, викладачів, студентів / учнів та, як результат, освітніх закладів-лідерів);

- *лідерство для освіти* (діяльність батьків, науковців, роботодавців та інших стейкхолдерів задля розвитку освіти);

- *лідерство освіти* (діяльність держави (державна політика) щодо забезпечення пріоритетного розвитку освітньої сфери).

Освітні кваліфікації (Educational qualifications): Визнані закладом освіти чи іншим уповноваженим суб'єктом освітньої діяльності та засвідчені відповідним документом про освіту сукупності встановлених стандартом освіти та здобутих особою результатів навчання (компетентностей). Освітні кваліфікації присуджуються, визнаються і підтверджуються закладами освіти чи іншими суб'єктами освітньої діяльності.

Дивись також: *кваліфікація освітня*.

Освітній компонент (Educational component): Самодостатня і формально структурована частина освітньої програми (наприклад, курс, модуль, навчальна дисципліна, семінар, практика тощо).

Освітній процес (Educational process / Education activities): Система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування її компетентностей.

Освітній ступінь (Academic degree): Ступінь, що присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) за результатами успішного виконання освітньої (освітньо-професійної, освітньо-наукової, освітньо-творчої) програми. В Україні існують такі освітні ступені – молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор мистецтв.

Дивись також: *кваліфікація освітня*.

Освітня діяльність (Educational activity): Діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній та/або неформальній освіті.

Освітня програма (Study programme): Єдиний комплекс освітніх компонентів (навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів тощо), спрямованих на досягнення передбачених такою програмою цілей та результатів навчання, що дає право на отримання визначеної освітньої або освітньої та професійної (професійних) кваліфікації (кваліфікацій). Освітня програма може визначати єдину спеціалізацію або не передбачати спеціалізацій. В Україні у вищій освіті вирізняють освітньо-професійні, освітньо-наукові та освітньо-творчі програми.

Оцінка (Grade / mark): Будь-яка кількісна або якісна міра на основі визначених критеріїв, які використовуються для характеристики відповідності здобутих результатів навчання вимогам освітньої програми, освітнього компонента або його частини.

Оцінювання результатів навчання, здобутих студентом (Learning outcomes assessment): Формалізований процес визначення оцінки результатів навчання, здобутих студентом.

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти (First (Bachelor's) cycle of higher education): рівень вищої освіти, що передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування складних спеціалізованих задач у певній галузі професійної діяльності. Кваліфікації, отримані в межах цього рівня вищої освіти, відповідають 6-му рівню Національної рамки кваліфікацій.

Підручник (Textbook / manual / handbook): Вид навчальної літератури, що містить систематизований виклад навчального матеріалу та завдання для

досягнення певних результатів навчання відповідно до модельної та/або навчальної програми (для повної загальної середньої освіти), складовою якого є інтерактивний електронний додаток, вимоги до якого встановлює центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Післядипломна освіта (Postgraduate / Continuing / Further / In-service Education): Складова освіти дорослих, що передбачає набуття нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти та практичного досвіду. Післядипломна освіта включає: спеціалізацію – профільну спеціалізовану підготовку з метою набуття особою здатності виконувати завдання та обов'язки, що мають особливості в межах спеціальності; перепідготовку – освіту дорослих, спрямовану на професійне навчання з метою оволодіння іншою (іншими) професією (професіями); підвищення кваліфікації – набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань; стажування – набуття особою практичного досвіду виконання завдань та обов'язків у певній професійній діяльності або галузі знань. Післядипломна освіта у галузі охорони здоров'я також включає: інтернатуру; лікарську резидентуру.

Дивись також: *освіта дорослих*.

Платформа Ради Європи з питань етики, прозорості та доброчесності в освіті (ETINED) (Council of Europe Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education (ETINED): Мережа спеціалістів, призначених державами-членами Ради Європи та державами-учасницями Європейської культурної конвенції (50 держав), місія якої полягає в обміні належними практиками у сфері прозорості та доброчесності в освіті, у визначенні рекомендацій з цього питання та розвитку потенціалу для всіх учасників. ETINED пропонує новий підхід, який ґрунтується на ідеї, що якісна освіта буде досягнута, а корупція – ефективно подолана, якщо всі відповідні сектори суспільства повністю дотримуватимуться фундаментальних позитивних

етичних принципів суспільного та професійного життя, а не покладатимуться лише на механістичні заходи регулювання зверху вниз. ETINED сприятиме розвитку культури демократії та участі, заснованої на принципах етики, прозорості та чесності. З корупцією потрібно боротися за допомогою правових норм і структур, але цього недостатньо. Це також має вважатися неприйнятним для стейкхолдерів і громадськості в цілому.

Зараз у всьому світі існує стурбованість корупцією в освіті. Це занепокоєння стосується всіх держав-членів і всіх рівнів освіти. Хоча деякі форми корупції може бути важко оцінити або виміряти кількісно, жодна країна сьогодні не може стверджувати, що вона повністю звільнена від корупції в освітньому секторі. Платформа Ради Європи з етики, прозорості та доброчесності в освіті (ETINED) намагатиметься вирішити цю проблему шляхом справжнього європейського діалогу та спираючись на матеріали та норми, розроблені Радою Європи протягом багатьох років.

Подвійний диплом / ступінь (Double diploma / degree): Документ про вищу освіту, що надаються окремо кожним з двох закладів вищої освіти після успішного завершення здобувачем вищої освіти спільної освітньої програми на певному циклі/рівні вищої освіти, яка узгоджена між цими закладами вищої освіти.

Постакредитаційний моніторинг (Post-accreditation monitoring): Оцінювання органом, що прийняв рішення про акредитацію, виконання наданих за результатами акредитації рекомендацій та/або відповідності критеріям акредитації.

Постдоктор (Postdoctorate): Особа із ступенем доктора філософії, яка здійснює дослідження в складі дослідницької групи у визначений період, отримуючи постдокторську стипендію та перебуваючи на постдокторській посаді.

Дивись також: *доктор наук.*

Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти (Basic level (Short cycle) of higher education): рівень вищої освіти, що передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування типових спеціалізованих задач у певній галузі професійної діяльності. Кваліфікації, отримані в межах цього рівня вищої освіти, відповідають 5-му рівню Національної рамки кваліфікацій

Дивись також: *молодший бакалавр*.

Предметна область (Subject area): Частина наявних знань людства, що виокремлюється за ознакою спорідненого змісту. Предметні області поділяються на широкі (галузі знань), деталізовані (спеціальності, предметні спеціальності, спеціалізації), міждисциплінарні (на перетині предметних областей кількох спеціальностей чи галузей знань).

Предметна спеціальність (Subject specialty): Частина предметної області спеціальності, що охоплює освітні програми, спрямовані на підготовку педагогічних працівників, які здійснюють підготовку за одним або декількома предметами (інтегрованими курсами), передбаченими законодавством у сфері повної загальної середньої освіти.

Придатність (здатність) до працевлаштування (Employability): Наявність у випускників компетентностей та результатів навчання (знань, умінь, інших особистісних характеристик), що необхідні для успішного працевлаштування.

Призначення кредитів (Credit assignment): Процес формального визначення в кредитах ЄКТС навчального навантаження студента, необхідного для опанування певної освітньої / навчальної програми або її компонентів.

Присвоєння кредитів (Award of credits): Акт надання (зарахування) студенту певної кількості кредитів ЄКТС. Присвоєння кредиту ЄКТС підтверджує, що результати навчання студента оцінено, і що студент виконав вимоги до освітнього компоненту чи кваліфікації.

Присудження ступеня / присвоєння кваліфікації (Award of degree / qualification): Акт надання студентові певного академічного ступеня / кваліфікації за результатами успішного виконання відповідної освітньої програми.

Проект Тюнінг (TUNING Project): Проект Європейської Комісії «Налаштування освітніх структур в Європі», що реалізується з 2000 р. європейськими університетами при взаємодії із сферою праці та спрямований на формування загальної методології порівнюваності та сумісності рівнів і змісту освітніх програм у різних предметних областях / галузях вищої освіти. Проект охоплює переважну більшість країн, що підписали Болонську декларацію, включаючи Україну. Проект Тюнінг виходить з того, що академічні ступені (кваліфікації) у міжнародному плані можуть бути порівняними і сумісними, якщо порівнюване те, що здатні (компетентні) виконати їх власники, та якщо порівнювані відповідні профілі програм. При цьому не ставиться за мету розроблення уніфікованих загальноєвропейських освітніх програм із детермінованим переліком навчальних дисциплін і з визначеним змістом. За проектом визначено ключові загальні та предметно-специфічні (фахові) компетентності для окремих освітніх галузей. У рамках проекту також розроблені дескриптори циклу / рівня для значної кількості предметних областей.

Професійне визнання (Professional recognition): Стосується права власника кваліфікації, отриманої в певній країні, на практичну діяльність і відповідний професійний статус в іншій країні. У межах Європейського Союзу визнання в професійних цілях визначається як правовий акт, за яким

компетентний орган у приймаючій країні визнає, що кваліфікація, отримана за кордоном, прийнятна для здійснення на її території законодавчо регульованої професійної діяльності. В Україні визнання професійної кваліфікації означає документальне підтвердження того, що кваліфікація особи, присвоєна іншим суб'єктом за межами юрисдикції України, відповідає вимогам освітнього стандарту або професійного стандарту, затвердженого в Україні.

Професійна кваліфікація див. *Кваліфікація професійна*.

Професійні стандарти (Professional standards): Затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій..

Професійні стандарти можуть розроблятися роботодавцями, їх організаціями та об'єднаннями, органами державної влади, науковими установами, галузевими радами, громадськими об'єднаннями, іншими зацікавленими суб'єктами. Порядок розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Національного агентства кваліфікацій.

Публічна відповідальність вищої освіти (Public responsibility of higher education): Зобов'язання спільноти вищої освіти перед широким суспільством, частиною якого вона є. Хоча органи державної влади несуть остаточну відповідальність за відповідні нормативно-правові та політичні рамки на всіх рівнях, заклади вищої освіти повинні брати участь у розробленні та впровадженні цих рамок. Більш безпосередньо, однак, публічна відповідальність вищої освіти означає зобов'язання спільноти вищої освіти перед широким суспільством, частиною якого вона є. Спільнота вищої освіти охоплює всіх працівників і студентів, а також інституційних лідерів і членів організацій вищої освіти (наприклад: асоціацій університетів, студентів, працівників). Своїми діями, внутрішнім регулюванням і політиками спільнота вищої освіти має забезпечувати повагу до фундаментальних цінностей вищої освіти, їх розвиток і

реалізацію. Вона повинна прагнути до істини, а також до виробництва, передачі, поширення, зберігання та використання знань як суспільного блага, підтримуючи і розвиваючи стандарти викладання, навчання і досліджень за кожним окремо та в усіх разом академічних напрямках. Одна з фундаментальних цінностей Європейського простору вищої освіти.

Публічна відповідальність за вищу освіту (Public responsibility for higher education): Сукупності обов'язків, які органи державної влади повинні виконувати в межах своєї загальної відповідальності за сектор освіти і суспільство в цілому. Публічна відповідальність за вищу освіту в основному реалізується на рівні національної системи вищої освіти. Вона включає публічну політику, політичні, регуляторні та юридичні зобов'язання, у тому числі щодо фінансування, і детально визначається кожним членом ЄПВО відповідно до принципів, які були спільно узгоджені в межах ЄПВО та в інших відповідних контекстах. Вона здійснюється з належним урахуванням інших фундаментальних цінностей ЄПВО і передбачає обов'язок сприяти збереженню всіх фундаментальних цінностей вищої освіти. Вона включає основоположну відповідальність за належне функціонування системи вищої освіти на благо розвитку суспільства в цілому та окремої людини, а також перед членами спільноти вищої освіти. Одна з фундаментальних цінностей Європейського простору вищої освіти.

Рамка кваліфікацій (Qualifications framework): Цілісний структурований опис кваліфікаційних рівнів, через який можуть бути виражені та співвіднесені між собою в узгоджений спосіб усі кваліфікації у певній системі кваліфікацій. Рамки кваліфікацій визначають загальні вимоги до результатів навчання для кваліфікацій певного рівня.

Розрізняють загальноєвропейські, національні та секторальні (галузеві) рамки кваліфікацій.

До загальноєвропейських рамок кваліфікацій належать Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя, Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.

Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (Framework for Qualifications of the European Higher Education Area, FQ EHEA): Загальна структура кваліфікацій у Європейському просторі вищої освіти, яка складається з чотирьох послідовних циклів вищої освіти: короткий цикл, перший цикл (бакалавр), другий цикл (магістр) і третій цикл (доктор філософії) (включаючи, у національному контексті, можливість отримання проміжних кваліфікацій); загальних дескрипторів для кожного циклу на основі результатів навчання; діапазонів кредитів ЄКТС для освітніх програм на відповідних циклах.

FQ EHEA прийнята на Бергенській конференції (2005 р.) і модернізована на Паризькій конференції (2018 р.). Для опису кваліфікаційних рівнів рамки використовуються Дублінські дескриптори, що складаються з п'яти видів результатів навчання (компетентностей): знання і розуміння; застосування знань і розуміння; формування суджень; навички комунікації; навички до подальшого навчання та розвитку. Щоб довести сумісність національних рамок кваліфікацій для вищої освіти з QF EHEA, національні рамки кваліфікацій (NQF) повинні пройти самосертифікацію відповідно до QF-EHEA.

Рейтинг закладів вищої освіти (Ranking higher education institutions): Механізм порівняння показників діяльності закладів вищої освіти (та/або освітніх програм) за певними критеріями.

У 2018 р. Урядом України визначено такий перелік провідних світових університетських рейтингів, які враховуються при оцінюванні результатів діяльності закладів вищої освіти: Академічний рейтинг університетів світу («Шанхайський») – Academic Ranking of World Universities (ARWU); Рейтинг університетів світу за версією «Таймс» – Times Higher Education World University Rankings; Рейтинг університетів світу «К'ю Ес» – QS (Quacquarelli Symonds Ltd) World University Rankings.

Регіональне замовлення у сфері вищої освіти: Засіб задоволення потреб економіки держави, регіону та суспільства у кваліфікованих кадрах, забезпечення конституційного права громадян на вищу освіту шляхом укладання регіональним замовником (Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, Київською, Севастопольською міськими державними адміністраціями) із закладом вищої освіти регіонального контракту на підготовку фахівців з вищою освітою.

Регульована професія / професія, для якої запроваджене додаткове регулювання (Regulated profession): Професія, допуск до якої та/або діяльність у межах якої певним чином регулюється спеціальним законом або спеціальними адміністративними правилами. Професія може бути регульованою в одній країні та не регулюватися в іншій.

В Україні це вид професійної діяльності, доступ до якого, крім наявності освіти відповідного рівня за відповідною професією чи спеціальністю, визначається Законом або міжнародним договором.

Результати навчання (Learning outcomes): Знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми (програмні результати навчання) або окремих освітніх компонентів (відповідно до Закону України «Про вищу освіту»). Досягнення результатів навчання необхідно оцінювати за допомогою процедур, заснованих на чітких і прозорих критеріях. Вони також використовуються в Європейських і національних рамках кваліфікацій для опису рівня кваліфікації особи.

Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя визначає *результати навчання* як: «твердження про те, що особа, яка навчається, знатиме, розумітиме та буде здатна робити/виконувати після завершення навчання,

сформульоване в категоріях «знання», «уміння та навички», «відповідальність і автономія».

Рекомендації про визнання кваліфікацій біженців, переміщених осіб та осіб, які перебувають у ситуації, подібній до ситуації біженця (Recommendation on Recognition of Qualifications Held by Refugees, Displaced Persons and Persons in a Refugee-like Situation): Документ, прийнятий Комітетом Лісабонської конвенції про визнання кваліфікацій у 2017 р. з метою забезпечення справедливого визнання кваліфікації, яку мають біженці, переміщені особи та особи, які перебувають у ситуації, подібній до ситуації біженця, відповідно до зобов'язань Сторін у виконанні статті VII Лісабонської конвенції про визнання. Такі кваліфікації слід визнавати, якщо тільки не наявна суттєва різниця між кваліфікацією біженця, визнання якої вимагається, та відповідною кваліфікацією в Стороні, в якій запитується визнання.

Рівень кредиту (Credit level): Показник відносного рівня вимог до складності освітнього компоненту, глибини його вивчення та рівня самостійності студента. Може пов'язуватися з роком навчання (наприклад, рівні 1 / 2 / 3 при трирічній освітній програмі) та/або змістом курсу (наприклад, базовий, середній, ускладнений).

Рівень освіти (Level of education): Завершений етап освіти, що характеризується рівнем складності освітньої програми, сукупністю результатів навчання та компетентностей, які визначені, як правило, стандартом освіти та відповідають певному рівню Національної рамки кваліфікацій. Рівні освіти утворюють упорядкований перелік груп освітніх програм і відповідних кваліфікацій за ступенем складності їх змісту від найпростіших базових до складних спеціалізованих. Рівень освіти, поряд з галуззю освіти, є основною класифікаційною змінною Міжнародної стандартної класифікації освіти та ідентифікуються з певними рівнями європейських і національних рамок кваліфікацій. Зазвичай існує національна ієрархія рівнів освіти, кваліфікацій,

ступенів (з цією метою в різних країнах прийнято національні системи класифікації освіти та рамки кваліфікацій). Кількість рівнів освіти, кваліфікацій, ступенів може відрізнятися поміж країнами та системами освіти.

Рівні вищої освіти (Levels of higher education): див. *Міжнародна стандартна класифікація освіти, МСКО (International Standard Classification of Education, ISCED)*; *Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти (Basic level (Short cycle) of higher education)*; *Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти (First (Bachelor's) cycle of higher education)*; *Другий (магістерський) рівень вищої освіти (Second (Master's) cycle of higher education)*; *Третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти (Third (education and research/education and creation) cycle of higher education)*.

Рік навчання (Academic year): Послідовні періоди часу, на кожний з яких (крім останнього) навчальний план, як правило, призначає 60 кредитів ЄКТС.

Розрахунковий строк виконання (тривалість) освітньої програми за денною або дуальною формою здобуття вищої освіти (Duration of study programme): Період часу, що визначається відношенням її обсягу в кредитах ЄКТС до розрахункового навчального навантаження здобувача вищої освіти протягом одного навчального року за денною або дуальною формою здобуття вищої освіти. Розрахунковий строк виконання освітньої програми за іншими, крім денної та дуальної, формами здобуття вищої освіти визначається закладом вищої освіти. Для осіб, які здобувають вищу освіту за кошти державного (регіонального) замовлення, строк навчання може бути збільшеним на 25 відсотків порівняно з розрахунковим строком виконання освітньої програми за денною або дуальною формою здобуття вищої освіти.

Розуміння (Understanding): Теоретичний (концептуальний) рівень опанування знань / навчальної інформації, що дає змогу не лише фактично знати, що, де і коли відбувається та відтворювати / перелічувати відомі факти, а й

інтерпретувати інформацію та пояснювати, чому і як відбувається / здійснюється те чи інше явище.

Самоплагіат (Self-plagiarism, Auto-plagiarism): Оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів.

Самостійна робота (individual course work – у межах навчальної дисципліни; self-study – поза дисципліною; directed self-study – самостійна робота над дипломом, наприклад): форма освітнього процесу, що передбачає опрацювання навчального матеріалу, підготовку до різних видів навчальних занять, виконання завдань, підготовку кваліфікаційної роботи, науково-дослідну роботу тощо у вільний від навчальних занять, практичної підготовки, контрольних заходів час.

Секторальна (галузева) рамка кваліфікацій, ГРК (Sectoral Qualifications Framework, SQF): Ієрархічна система кваліфікаційних рівнів та їх опис, призначена для впорядкування кваліфікацій, характерних для певного сектора економіки (однієї або декількох галузей).

Галузеві рамки кваліфікацій розробляються за необхідності органами державної влади, галузевими об'єднаннями організацій роботодавців, галузевими радами з розвитку професійних кваліфікацій, професійними асоціаціями, іншими заінтересованими суб'єктами з власної ініціативи.

Галузеві рамки кваліфікацій використовуються для формування, ідентифікації, співвіднесення, присвоєння та визнання кваліфікацій у певній галузі (галузях), у тому числі на міжнародному рівні. Рівні ГРК співвідносяться з відповідними рівнями Національної рамки кваліфікацій.

Система забезпечення якості вищої освіти (Quality Assurance System in Higher Education): Система, що складається з:

- 1) системи забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості);
- 2) системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти та якості вищої освіти;
- 3) системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Система внутрішнього забезпечення якості (Internal Quality Assurance System): Система забезпечення закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, що передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- 1) визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;
- 2) здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- 3) щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладу вищої освіти та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті закладу вищої освіти, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб;
- 4) забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- 5) забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;
- 6) забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- 7) забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;
- 8) забезпечення дотримання академічної доброчесності працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективною системи запобігання та виявлення академічного плагіату;

9) інших процедур і заходів.

Система зовнішнього забезпечення якості (External Quality Assurance System): Система зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти та якості вищої освіти, що передбачає здійснення таких процедур і заходів:

1) забезпечення ефективності процесів і процедур внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти та якості вищої освіти;

2) забезпечення наявності системи проведення процедур зовнішнього забезпечення якості;

3) забезпечення наявності оприлюднених критеріїв прийняття рішень відповідно до стандартів та рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти;

4) налагодження доступного і зрозумілого звітування;

5) проведення періодичних перевірок діяльності систем забезпечення якості та механізмів роботи з отриманими рекомендаціями;

6) інших процедур і заходів.

Соціальний вимір у вищій освіті (Social dimension in higher education): Процес, що містить специфічні та трансверсальні/наскрізні політики, спрямовані на створення інклюзивного середовища у вищій освіті, в якому склад студентського контингенту, який вступає, навчається та завершує вищу освіту на всіх рівнях відповідає гетерогенному соціальному профілю суспільства в цілому в країнах ЄПВО.

Також, це принцип, який передбачає, що вища освіта створює інклюзивне середовище, яке сприяє справедливості, різноманітності та чуйно реагує на потреби місцевих громад. Склад студентського контингенту, який вступає, бере участь у вищій освіті та закінчує її на всіх рівнях має відповідати різноманітному соціальному профілю суспільства в цілому в країнах ЄПВО. Соціальний вимір повинен поєднати принципи доступності, справедливості, різноманітності та

включення в усі закони, політику та практику, що стосуються вищої освіти, принципу, що доступ, участь, прогрес і завершення вищої освіти залежать насамперед від здібностей студентів, а не від їхніх особистих характеристик чи обставин, на які вони не впливають.

В ЄПВО визначено «Індикатори та дескриптори для принципів соціального виміру вищої освіти в ЄПВО» як першу всебічну та консолідовану рамку для соціального виміру. Індикатори для соціального виміру – це інструменти для вимірювання прогресу в упровадженні принципів соціального виміру у вищій освіті. Кожен індикатор супроводжується дескриптором, який більш детально описує атрибути, особливості та характеристики індикаторів. Це забезпечує краще розуміння індикаторів та пояснює, як їх можна ефективно впроваджувати. У результаті дескриптор пропонує конкретні рекомендації щодо практичних кроків. У певних системах вищої освіти, особливо тих, що мають універсальний підхід, деякі з перелічених індикаторів та дескрипторів можуть не застосовуватися.

Дивись також: *Європейська рамка соціальної відповідальності*.

Спеціалізація (*Specialisation*): Частина предметної області спеціальності, яка може визначатися закладом вищої освіти та передбачає одну або декілька профільних спеціалізованих освітніх програм.

Спеціальність (*Speciality / Specialty / Detailed field*): Гармонізована з Міжнародною стандартною класифікацією освіти частина предметної області галузі освіти і науки.

Списування (*Cheating*): Виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання.

Спільна програма (*Joint programme*): Освітня програма, узгоджена на основі міжінституційних домовленостей між двома або більше закладами вищої

освіти (науковими установами), що веде до спільного (*joint*) або подвійного (*double*), або багатостороннього (*multiple*) ступеня. Частини спільної програми, які опановуються студентами в закладах-партнерах, автоматично визнаються іншими закладами-партнерами.

Спільний ступінь (Joint degree): Ступінь, що присуджується принаймні двома закладами вищої освіти на основі освітньої програми, що розроблена та/або реалізується спільно цими закладами-партнерами, та засвідчується одним документом. У разі, якщо заклади-партнери є резидентами різних країн, такий ступінь має визнаватися в відповідних країнах, відповідно до їх законодавства. Присудження спільних ступенів сприяє академічній і професійній мобільності, розвитку Європейського простору вищої освіти.

Справедливість у вищій освіті (Equity in higher education): Принцип соціальної справедливості, який відображає поняття рівності та означає рівні можливості для всіх щодо доступу до вищої освіти, її здобуття та завершення навчання. Широке визначення справедливості стосується не лише права на номінально рівний доступ до освіти та її здобуття (тобто однакові права для всіх), але й цільових заходів і прав, які покращують доступ до освіти та її здобуття, для осіб, які, як правило, недостатньо представлені в закладах вищої освіти, навіть якщо ці заходи і права здаються такими, що суперечать принципу номінальної рівності (тобто надання спеціальних прав лише певним категоріям людей).

Сталий фонд (ендаумент) закладу вищої освіти (Endowment for higher education institution): Сума коштів або вартість іншого майна, призначена для інвестування або капіталізації на строк не менше 36 місяців, пасивні доходи від якої використовуються закладом вищої освіти з метою здійснення його статутної діяльності у порядку, визначеному благодійником або уповноваженою ним особою.

Стандарт вищої освіти (Higher education standard): Сукупність вимог до освітніх програм вищої освіти, які є спільними для всіх освітніх програм у межах певного рівня вищої освіти та спеціальності.

Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості вищої освіти та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти (наукових установ), результатів навчання за відповідними спеціальностями.

Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:

- 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти за відповідною спеціальністю (для третього рівня вищої освіти - обсяг освітньої складової освітньо-наукової/освітньо-творчої програми);
- 2) мінімальний обсяг практичної підготовки для освітньо-професійних програм;
- 3) опис предметної області, що містить:
  - інформацію про об'єкт (об'єкти) вивчення та/або діяльності;
  - теоретичний зміст;
  - методи, методики та технології, необхідні для практичного використання;
  - інструменти та обладнання, які випускник повинен вміти використовувати у своїй професійній діяльності;
- 4) вимоги до освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою;
- 5) перелік обов'язкових компетентностей випускника;
- 6) форму (форми) атестації здобувачів вищої освіти;
- 7) додаткові вимоги та обмеження (за наявності) для міждисциплінарних освітніх програм;
- 8) вимоги законодавства та/або професійних стандартів, необхідні для здобуття відповідних професійних кваліфікацій (за наявності).

Стандарти вищої освіти можуть обмежувати перелік допустимих форм здобуття вищої освіти для окремих спеціальностей або освітніх програм із

спеціальностей, що передбачають доступ до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання.

У Стандартах вищої освіти спеціальностей, що передбачають доступ до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання, також визначаються назви відповідних освітніх програм та нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти за такими програмами, сформульований у термінах програмних результатів навчання, а також можуть міститися інші вимоги, передбачені директивами Європейського Союзу або міжнародними зобов'язаннями України чи відповідно до них, додаткові вимоги до правил прийому на навчання, зокрема, щодо здобутої освіти, структури освітньої програми, організації освітнього процесу та атестації здобувачів вищої освіти.

Дивись також: *акредитація; ліцензування; Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти; якість вищої освіти.*

Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG): Документ, ухвалений на Болонському саміті в 2005 р. у Бергені (Норвегія), переглянутий в 2015 р. в Єревані (Вірменія) та призначений для закладів вищої освіти та агенцій із забезпечення якості вищої освіти. Містить стандарти і рекомендації щодо внутрішнього забезпечення якості у закладах вищої освіти, зовнішнього забезпечення якості вищої освіти та стандарти щодо агенцій із зовнішнього забезпечення якості вищої освіти.

Дивись також: *акредитація; ліцензування; стандарт вищої освіти; якість вищої освіти.*

Стратегія у вищій освіті (Strategy in higher education): Офіційний політичний документ, розроблений для досягнення поставленої мети, що визначає довгострокові цілі розвитку та обставини, з урахуванням яких плануються, ресурсно забезпечуються і реалізуються відповідні заходи.

Студенти із недостатньо представлених груп населення / недостатньо представлені студенти (Underrepresented students): Група студентів, що є недостатньо представленою щодо певних характеристик (наприклад, щодо статі, віку, національності, географічного походження, соціально-економічного стану, етнічного походження), якщо її частка серед студентів нижча, ніж частка порівнянної групи в загальній чисельності населення. Це можна задокументувати під час вступу, під час курсу навчання або на момент випуску. Особи, як правило, мають декілька характеристик недостатньої представленості, саме тому завжди слід враховувати поєднання цих характеристик («інтерсекціональність»). Крім того, недостатня представленість може також мати вплив на різних рівнях вищої освіти – освітня програма, факультет чи кафедра, заклад вищої освіти, система вищої освіти. Це визначення доповнює Лондонське комюніке, «щоб контингент студентів, що вступає до закладів вищої освіти, здобуває вищу освіту та завершує навчання на всіх її рівнях, відображав різноманітність нашого населення», але не охоплює його повністю.

Студентоцентрований підхід (Student-centered approach / Learner-centered approach): Передбачає розроблення освітніх програм, які зосереджуються на результатах навчання, ураховують особливості пріоритетів особи, яка навчається, ґрунтуються на реалістичності запланованого навчального навантаження, яке узгоджується із тривалістю освітньої програми. При цьому студенту надаються широкі можливості щодо вибору змісту, темпу, способу та місця навчання.

Студентоцентроване навчання (Student-centred learning): Підхід до організації освітнього процесу, що передбачає заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу; створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії; побудову освітнього процесу на

засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу (Закон України «Про вищу освіту»).

Ступінь (*Degree*): Кваліфікація вищої освіти, що, як правило, присвоюється після успішного завершення освітньої програми на певному циклі/рівні вищої освіти.

Ступенева мобільність (*Degree mobility*): Довгострокова форма мобільності, яка спрямована на отримання повного ступеня або диплома (сертифіката) в країні перебування на навчанні.

Транснаціональна вища освіта (*Transnational higher education*): Вища освіта, що надається громадянам певної країни закладами освіти іншої держави.

Трансфер кредитів (*Credit transfer*): Процес визнання кредитів, присвоєних в одному контексті (програмі, закладі), в іншому формальному контексті (програмі, закладі) з метою отримання кваліфікації. Кредити, присвоєні студентам за однією програмою, можуть бути перенесені для накопичення в іншу програму, запропоновану тим самим або іншим закладом. Трансфер кредитів є запорукою успішної навчальної мобільності. Заклади, інститути, факультети, кафедри можуть укладати угоди, які гарантують

Трициклова система вищої освіти (*Three-cycle system of higher education*): Запроваджена в рамках Болонського процесу система вищої освіти, що складається з трьох циклів, які відповідають 6-му, 7-му та 8-му освітнім рівням за Міжнародною стандартною класифікацією освіти. Перший, другий і третій цикли зазвичай називають бакалаврським, магістерським, докторським. Кожен з цих циклів забезпечує доступ до професійної кар'єри та подальшого навчання. Вимоги до кваліфікацій, що здобуваються на кожному з циклів, описані Дублінськими дескрипторами в Рамці кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Рамка кваліфікацій ЄПВО 2018 р. передбачає також

існування короткого циклу, що відповідає 5-му освітньому рівню за Міжнародною стандартною класифікацією освіти.

Уміння / навички (Skills): Здатність застосовувати знання та розуміння для виконання завдань і розв'язання задач і проблем. Уміння/навички поділяються на когнітивні (що включають логічне, інтуїтивне та творче мислення) і практичні (що включають ручну вправність, застосування практичних способів (методів), матеріалів, знарядь та інструментів, комунікацію). Одна із категорій результатів навчання в дескрипторах рамок кваліфікацій.

Дивись також: *дескриптор рамки кваліфікацій*.

Універсальний дизайн у сфері освіти (Universal design in the field of education): Дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм і послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну.

Університет (University): Основний тип закладу вищої освіти, що найбільш повно виражає й реалізує місію, візію, цілі, завдання та функції вищої освіти. Як провідні інтелектуальні осередки суспільства, університети на засадах автономії, академічної свободи здійснюють освітню, дослідницьку, інноваційну діяльність, є головними чинниками суспільного прогресу.

В Україні університет – багатогалузевий (класичний, технічний) або галузевий (профільний, технологічний, педагогічний, фізичного виховання і спорту, гуманітарний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) заклад вищої освіти, що провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти (у тому числі доктора філософії), проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань і провадить культурно-просвітницьку діяльність.

Участь студентів і працівників у врядуванні у вищій освіті (Student and staff participation in higher education governance): Право студентів і працівників організовуватися автономно відповідно до принципу партнерства і колегіальності, без тиску або неправомірного втручання; обирати і бути обраними на відкритих, вільних і чесних виборах; мати право на представництво і врахування своїх поглядів; ініціювати і брати участь у всіх дебатах в усіх керівних органах; а також через свої представницькі організації отримувати належні консультації з питань, що стосуються врядування і подальшого розвитку відповідних закладів і системи вищої освіти. Одна із фундаментальних цінностей Європейського простору вищої освіти.

Фабрикація (Fabrication): Вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях.

Факультет (Faculty / School): Структурний підрозділ закладу вищої освіти, що об'єднує не менш як три кафедри та/або лабораторії, які в державних і комунальних закладах вищої освіти в сукупності забезпечують підготовку не менше 200 здобувачів вищої освіти денної та дуальної форм здобуття освіти (крім факультетів вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, закладів вищої освіти фізичного виховання і спорту, закладів вищої освіти культури та мистецтва).

Фальсифікація (Falsification): Свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень.

Фахові (спеціальні, предметно-специфічні) компетентності (Subject specific competences): Компетентності, актуальні для конкретної предметної області, які є важливими для успішної професійної діяльності за певною спеціальністю на певному рівні Національної рамки кваліфікацій. Ці

компетентності безпосередньо визначають специфіку (галузі знань / предметної області / спеціальності) освітньої програми та кваліфікації випускника.

В Європейському просторі вищої освіти за проектом Тюнінг розробляються описи та переліки компетентностей, результатів навчання для галузей знань і спеціальностей.

Формальна освіта (*Formal education*): Освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою.

Формальне навчання (*Formal learning*): Навчання, яке передбачає здобуття формальної освіти, відбувається в організованому та структурованому середовищі, спеціально присвяченому навчанню, і призводить до присвоєння кваліфікації.

Дивись також: *формальна освіта*.

Формульне фінансування (*Funding formulas*): Розподіл бюджетного фінансування між закладами вищої освіти або його частини на основі формул, що враховують визначені законодавством показники діяльності закладів.

Хабарництво (*Bribery*): надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі.

Цикли вищої освіти (*Cycles of higher education*): Складові в ієрархічній структурній класифікації вищої освіти, запропонованій в рамках Болонського процесу. В Європейському просторі вищої освіти виділяють такі чотири цикли:

короткий, перший (зазвичай називають бакалаврським), другий (магістерський) і третій (докторський).

Цифрові трансформації (Digital transition): Цифрові рішення, які ставлять людей на перше місце, відкривають нові можливості для бізнесу, сприятимуть розробці надійних технологій, відкритому та демократичному суспільству, забезпечують життєздатну та стійку економіку, допомагають боротися зі зміною клімату та досягти зелених/екологічних трансформацій.

Європейська комісія прагне створити Європу, придатну для цифрової епохи, надаючи людям, підприємствам і адміністраціям нові покоління технологій, де цифрова трансформація принесе користь усім. Європейська Комісія за допомогою Інструменту технічної підтримки допомагає державам-членам проводити реформи, щоб розкрити потенціал цифрового зростання та розгорнути інноваційні рішення для бізнесу та громадян, а також покращити доступність та ефективність державних послуг. Усім європейцям. Цифрові навички необхідні, щоб навчатися, працювати, спілкуватися, отримувати доступ до державних онлайн-послуг і знаходити надійну інформацію, та є вирішальним рушієм конкурентоспроможності та інноваційної спроможності ЄС. Триваючі цифрові та зелені трансформації призводять до швидкої реструктуризації економіки, яка вимагає від людей навчання впродовж життя, та до реформ, спрямованих на удосконалення якості освіти. Європейський Союз упроваджує План дій цифрової освіти на 2021-2027 рр. (2021-2027 Digital Education Action Plan) – це оновлена політична ініціатива, яка визначає спільне бачення високоякісної, інклюзивної та доступної цифрової освіти в Європі та спрямована на підтримку адаптації систем освіти та підготовки держав-членів до цифрової ери.

Цінності (Values): ЄПВО визначає як фундаментальні цінності: академічну свободу, академічну доброчесність, інституційну автономію, участь студентів і персоналу в урядуванні, публічну відповідальність перед вищою освітою та публічну відповідальність вищої освіти.

Часткова професійна кваліфікація (*Partial occupational / professional qualification*): Визнана або присвоєна/підтверджена суб'єктом, уповноваженим на це законодавством, та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей та/або результатів навчання, що дає змогу здійснювати частину трудових функцій, визначених відповідним професійним стандартом.

Шанхайський рейтинг (*Shanghai Ranking*): Світовий університетський рейтинг, що з 2003 р. формується на основі результатів університетської діяльності з використанням об'єктивних індикаторів. Його загальна версія *Academic Ranking of World Universities (ARWU)* має 6 індикаторів, що сутнісно характеризують університетські досягнення. Галузеві версії *Global Ranking of Academic Subjects (GRAS)* мають 4 або 5 індикаторів, адаптованих до специфіки кожної з 55 предметних областей.

Якість вищої освіти (*Higher education quality*): Відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості.

Якість вищої освіти є ключовим поняттям Болонського процесу. З метою її забезпечення розроблено Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти в ЄПВО, Рамку кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, утворено Європейську асоціацію забезпечення якості вищої освіти та Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти.

В Україні якість вищої освіти підтримується системами зовнішнього та внутрішнього (університетського) забезпечення якості вищої освіти. Ключовим елементом системи зовнішнього забезпечення якості в Україні є Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти.

ПЕРЕЛІК УКРАЇМОВНИХ ТЕРМІНІВ

- Автономія інституційна (Institutional autonomy):
- Ад'юнкт (Adjunct)
- Академічна доброчесність (Academic integrity)
- Академічна довідка (Transcript)
- Академічна мобільність (Academic mobility)
- Академічна свобода (Academic freedom)
- Академічне визнання (Academic recognition)
- Академічний (Academic)
- Академічний персонал (Academic staff)
- Академічний плагіат (Academic plagiarism)
- Академія, інститут (Academy, Institute)
- Акредитація освітньої програми (Study programme accreditation)
- Альянси європейських університетів (European Universities Alliances)
- Асистент-стажист (Assistant intern)
- Аспірант (PhD student)
- Аспірантура, ад'юнктура (Aspiranture, adjuncture)
- Атестація (Assessment / Attestation)
- Аудиторні / контактні години (Contact hours)
- База даних результатів зовнішнього забезпечення якості Європейського реєстру забезпечення якості вищої освіти (EQAR Database of External Quality Assurance Results, DEQAR)
- Бакалавр (Bachelor, first cycle):
- Безпечне освітнє середовище (Safe educational environment)
- Болонська декларація (Bologna Declaration)
- Болонський процес (Bologna process)
- Валідація (Validation)
- Взаємне визнання (Mutual recognition)
- Визнання попереднього навчання (Recognition of prior learning, RPL)
- Визнання результатів навчання (Recognition of learning outcomes)

Визнання результатів неформального та інформального навчання (Recognition of non-formal and informal learning)

Викладацька діяльність (Teaching activity)

Викладацький персонал (Teaching staff)

Випадкове або нерегулярне навчання (Incidental or random learning)

Випускник (Graduate / Alumni)

Вища освіта (Higher / Tertiary education)

Вища освіта, заснована на дослідженнях (Research-based higher education)

Вищий військовий навчальний заклад (Higher military education institution)

Відповідальність і автономія (Responsibility and Autonomy)

Вразливі студенти (Vulnerable students)

Врядування у вищій освіті (Governance in higher education)

Вчена рада (Academic board / council)

Галузь знань (Field of knowledge)

Галузь освіти (Field of education)

Гібридне викладання і навчання (Hybrid teaching and learning)

Глобальна конвенція із визнання кваліфікацій вищої освіти (Global Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education)

Група Є4 (E4 Group)

Дескриптор рамки кваліфікацій (Descriptor)

Дисертація (Dissertation / Thesis)

Додаток до диплома європейського зразка (Diploma supplement, DS)

Доктор мистецтва (Doctor of Art)

Доктор наук (Doctor of Sciences)

Доктор філософії (Doctor of Philosophy, PhD)

Докторант (Doctorant)

Докторська (дослідницька) школа (Doctoral (Research) school)

Другий (магістерський) рівень вищої освіти (Second (Master's) cycle of higher education)

Дублінські дескриптори (Dublin descriptors)

Європас (Europass, Community framework for the transparency of qualifications and competences)

Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA)

Європейська асоціація інституцій у вищій освіті (European Association of Institutions in Higher Education, EURASHE)

Європейська асоціація університетів, ЕАУ (European University Association, EUA)

Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, ЄКТС (European Credit Transfer and Accumulation System, ECTS)

Європейська мережа національних інформаційних центрів з академічного визнання і мобільності (European Network of National Information Centres on academic recognition and mobility, ENIC-NARIC Network)

Європейська модель навчання (European Learning Model, ELM)

Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя (European Qualifications Framework for Lifelong Learning, EQF LLL)

Європейський дослідницький простір, ЄДП (European Research Area, ERA)

Європейський кваліфікаційний паспорт для біженців (European Qualification Passport for Refugees, EQPR)

Європейський підхід до забезпечення якості спільних програм (European Approach for Quality Assurance of Joint Programmes)

Європейський простір вищої освіти, ЄПВО (European Higher Education Area, EHEA)

Європейський простір освіти, ЄПО (European Education Area, EEA)

Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (European Quality Assurance Register for Higher Education, EQAR)

Європейський союз студентів, ЄСС (European Students' Union, ESU)

Європейський студентський квиток (European Student Card, ESCI)

Європейський ступінь (European Degree)

Європейські університети для ЄС (European Universities for the European Union, EU4EU)

Євростат (EUROSTAT)
Євростудент (Eurostudent)
Єдина державна електронна база з питань освіти (The Unified State Electronic Database on Education)
Електронний (цифровий) підручник, посібник (Electronic (digital) manual)
Забезпечення якості (Quality assurance)
Загальні компетентності (Generic / transferable / transversal competences)
Заклад вищої освіти (Higher education institution)
Заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання (Higher education institution with specific study conditions)
Засновник закладу вищої освіти (Higher education institution founder)
Здобувач вищої освіти (Student)
Зелені трансформації (Green transitions)
Змішана мобільність (Blended mobility)
Змішане навчання (Blended learning)
Знання (Knowledge)
Зовнішнє забезпечення якості (External quality assurance)
Індивідуальна освітня траєкторія (Individual learning pathway)
Індивідуальний навчальний план (Individual learning plan)
Індивідуальні навчальні рахунки (Individual Learning Accounts)
Інклюзивне навчання (Inclusive learning)
Інклюзивне освітнє середовище (Inclusive educational environment)
Іноземні / міжнародні студенти (Foreign / International students)
Інституційна акредитація (Institutional accreditation)
Інтегральна компетентність (competence)
Інтегровані програми (Integrated / long programmes)
Інтернаціоналізація вищої освіти (Internationalisation of higher education)
Інформальна освіта (Informal education)
Інформальне навчання (Informal learning)
Інформаційний пакет / Каталог програм (Information package / Course catalogue)
Кафедра (Department)

Кваліфікація (Qualification)

Кваліфікація вищої освіти (Higher education qualification)

Кваліфікація освітня (Education qualification)

Кваліфікація професійна (Professional / Occupational qualification)

Кваліфікація повна (Full qualification)

Кваліфікація часткова (Partial qualification)

Коефіцієнт випуску (Gross graduation rate, Net graduation rate)

Коефіцієнт вступу (Entry rate)

Коефіцієнт залучення (Gross enrolment ratio, Net enrolment rate)

Компетентнісний підхід (Competence-based approach)

Компетентність / компетентності (Competence, competency / competences, competencies)

Компетенція / компетенції (Competence, competency / competences, competencies)

Комунікація (Communication)

Кредит ЄКТС (Credit ECTS)

Кредитна мобільність (Credit mobility)

Критерії оцінювання результатів навчання (Assessment criteria for learning outcomes)

Курс (Course)

Лідерство (Leadership)

Лісабонська конвенція з визнання (Lisbon Recognition Convention)

Лісабонська стратегія (Lisbon Strategy)

Ліцензування (Licensing)

Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності (Licensing requirements for carrying out educational activities)

Магістр (Master)

Міждисциплінарна освітня програма (Interdisciplinary study programme)

Міждисциплінарна предметна область (Interdisciplinary subject area)

Міжнародна кваліфікація (International qualification)

Міжнародна стандартна класифікація освіти, МСКО (International Standard Classification of Education, ISCED)

Міжнародна стандартна класифікація професій / занять, МСКП (International Standard Classification of Occupations, ISCO)

Мікрокваліфікація (Micro-credential)

Місія закладу вищої освіти (Mission of the higher education institution)

Мобільність (Mobility)

Модуль (Module)

Модульна програма (Modular programme)

Модуляризація (Modularisation)

Молодший бакалавр (Short cycle, Junior Bachelor)

Мультикультурна / міжкультурна освіта (Multicultural / Intercultural Education)

Навантаження студента (Student workload)

Навчальне навантаження викладача (Teacher workload)

Навчальна література (Educational materials)

Навчальний рік (Academic year)

Навчально-науковий інститут (Education and research institute)

Навчання (Learning)

Навчання впродовж життя (Lifelong learning, LLL)

Навченість навчатися (Learning to learn)

Накопичення кредитів (Credit accumulation)

Науковий ступінь

Науково-педагогічні працівники (Academic staff)

Національна рамка кваліфікацій, НРК (National Qualifications Framework, NQF)

Незахищені / знедолені студенти (Disadvantaged students)

Необ'єктивне визнання академічних досягнень (Undue recognition of academic achievement)

Неформальна освіта (Non-formal education)

Неформальне навчання (Non-formal learning)

Нормативний строк підготовки

Обман академічний (Academic fraud)

Опис освітньої програми (Programme Profile)

Опорні точки (Reference points)

Освіта (Education)

Освіта дорослих (Adult education)

Освітнє лідерство (Education leadership)

Освітні кваліфікації (Educational qualifications)

Освітній компонент (Educational component)

Освітній процес (Educational Process / Education Activities)

Освітній ступінь (Academic degree)

Освітня діяльність (Educational activity):

Освітня програма (Study programme)

Оцінка (Grade / mark)

Оцінювання результатів навчання, здобутих студентом (Learning outcomes assessment)

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти (First (Bachelor's) cycle of higher education)

Підручник (Textbook / manual / handbook)

Післядипломна освіта (Postgraduate / Continuing / Further / In-service Education)

Платформа Ради Європи з питань етики, прозорості та доброчесності в освіті (ETINED) (Council of Europe Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education (ETINED))

Подвійний диплом / ступінь (Double diploma / degree)

Постакредитаційний моніторинг (Post-accreditation monitoring)

Постдоктор (Postdoctorate)

Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти (Basic level (Short cycle) of higher education)

Предметна область (Subject area)

Предметна спеціальність (Subject specialty)

Придатність (здатність) до працевлаштування (Employability)

Призначення кредитів (Credit assignment)

Присвоєння кредитів (Award of credits)

Присудження ступеня / присвоєння кваліфікації (Award of degree / qualification)

Проект Тюнінг (TUNING Project)

Професійне визнання (Professional recognition)

Професійна кваліфікація (Professional / Occupational qualification)

Професійні стандарти (Professional standards)

Публічна відповідальність вищої освіти (Public responsibility of higher education)

Публічна відповідальність за вищу освіту (Public responsibility for higher education)

Рамка кваліфікацій (Qualifications framework)

Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (Framework for Qualifications of the European Higher Education Area, FQ EHEA)

Рейтинг закладів вищої освіти (Ranking Higher Education Institutions)

Регіональне замовлення у сфері вищої освіти

Регульована професія / професія, для якої запроваджено додаткове регулювання (Regulated profession)

Результати навчання (Learning outcomes)

Рівень кредиту (Credit level)

Рівень освіти (Level of education)

Рівні вищої освіти (Levels of higher education)

Рік навчання (Academic year)

Рекомендації про визнання кваліфікацій біженців, переміщених осіб та осіб, які перебувають у ситуації, подібній до ситуації біженця (Recommendation on Recognition of Qualifications Held by Refugees, Displaced Persons and Persons in a Refugee-like Situation)

Розрахунковий строк виконання (тривалість) освітньої програми за денною або дуальною формою здобуття вищої освіти (Duration of study programme)

Розуміння (Understanding)

Самоплагіат (Self-plagiarism, Auto-plagiarism)

Самостійна робота (individual course work – у межах навчальної дисципліни; self-study – поза дисципліною; directed self-study – самостійна робота над дипломом наприклад)

Секторальна (галузева) рамка кваліфікацій, ГПК (Sectoral Qualifications Framework, SQF)

Система внутрішнього забезпечення якості (Internal Quality Assurance System
Система забезпечення якості вищої освіти (Quality Assurance System in Higher Education)

Система зовнішнього забезпечення якості (External Quality Assurance System)

Соціальний вимір у вищій освіті (Social dimension in higher education)

Спеціалізація (Specialisation)

Спеціальність (Speciality / Specialty / Detailed Field)

Спільна програма (Joint programme)

Спільний ступінь (Joint degree)

Списування (Cheating)

Справедливість у вищій освіті (Equity in higher education)

Сталий фонд (ендавмент) закладу вищої освіти (Endowment for higher education institution)

Стандарт вищої освіти (Higher Education Standard):

Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG)

Стратегія у вищій освіті (Strategy in higher education)

Студентоцентрикований підхід (Student-centred approach / Learner-centered approach)

Студентоцентризоване навчання (Student-centred learning)

Студенти із недостатньо представлених груп населення / недостатньо представлені студенти (Underrepresented students)

Ступінь (Degree)

Ступенева мобільність (Degree mobility)

Транснаціональна вища освіта (Transnational higher education)

Трансфер кредитів (Credit transfer)

Трициклова система вищої освіти (Three-cycle system of higher education)

Уміння / навички (Skills)

Універсальний дизайн у сфері освіти (Universal design in the field of education)

Університет (University)

Участь студентів і працівників у врядуванні у вищій освіті (Student and staff participation in higher education governance)

Фабрикація (Fabrication)

Факультет (Faculty / School)

Фальсифікація (Falsification)

Фахові (спеціальні, предметно-специфічні) компетентності (Subject specific competences)

Формальна освіта (Formal education)

Формальне навчання (Formal learning)

Формульне фінансування (Funding formulas)

Хабарництво (Bribery)

Цикли вищої освіти (Cycles of higher education)

Цифрові трансформації (Digital transition)

Цінності (Values)

Часткова професійна кваліфікація (Partial occupational / professional qualification)

Шанхайський рейтинг (Shanghai Ranking)

Якість вищої освіти (Higher education quality)

ПЕРЕЛІК АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ

- Academic (Академічний)
- Academic board / council (Вчена рада)
- Academic integrity (Академічна доброчесність)
- Academic degree (Освітній ступінь)
- Academic fraud (Обман)
- Academic freedom (Академічна свобода)
- Academic mobility (Академічна мобільність)
- Academic plagiarism (Академічний плагіат)
- Academic recognition (Академічне визнання)
- Academic staff (Академічний персонал / науково-педагогічні працівники)
- Academic year (Навчальний рік / Рік навчання)
- Academy, Institute (Академія, інститут)
- Adjunct (Ад'юнкт)
- Adult education (Освіта дорослих)
- Aspiranture, adjuncture (Аспірантура, ад'юнктура)
- Assessment / Attestation (Атестація)
- Assessment criteria for learning outcomes (Критерії оцінювання результатів навчання)
- Оцінювання результатів навчання, здобутих студентом (Learning outcomes assessment)
- Assistant intern (Асистент-стажист)
- Autonomy Institutional (Інституційна автономія)
- Award of credits (Присвоєння кредитів)
- Award of degree / qualification (Присудження ступеня / присвоєння кваліфікації)
- Bachelor, first cycle (Бакалавр)
- Basic level (Short cycle) of higher education (Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти)
- Blended learning (Змішане навчання)
- Blended mobility (Змішана мобільність)

Bologna Declaration (Болонська декларація)
Bologna process (Болонський процес)
Bribery (Хабарництво)
Cheating (Списування)
Communication (Комунікація)
Competence, competency / competences, competencies (Компетентність / компетентності)
Competence, competency / competences, competencies (Компетенція / компетенції)
Competence-based approach (Компетентнісний підхід)
Contact hours (Аудиторні / контактні години)
Council of Europe Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education (ETINED) (Платформа Ради Європи з питань етики, прозорості та доброчесності в освіті (ETINED))
Course (Курс)
Credit accumulation (Накопичення кредитів)
Credit assignment (Призначення кредитів)
Credit ECTS (Кредит ЄКТС)
Credit level (Рівень кредиту)
Credit mobility (Кредитна мобільність)
Credit transfer (Трансфер кредитів)
Cycles of higher education (Цикли вищої освіти)
Degree (Ступінь)
Degree mobility (Ступенева мобільність)
Department (Кафедра)
Descriptor (Дескриптор рамки кваліфікацій)
Digital transition (Цифрові трансформації)
Diploma supplement (Додаток до диплома європейського зразка)
Disadvantaged students (Незахищені / знедолені студенти)
Dissertation / Thesis (Дисертація)
Doctor of Art (Доктор мистецтва)
Doctor of Philosophy, PhD (Доктор філософії)

Doctor of Sciences (Доктор наук)

Doctorant (Докторант)

Doctoral (Research) school (Докторська (дослідницька) школа)

Double diploma / degree (Подвійний диплом / ступінь)

Dublin descriptors (Дублінські дескриптори)

Duration of educational programme (Розрахунковий строк виконання (тривалість) освітньої програми за денною або дуальною формою здобуття вищої освіти)

E4 Group (Група Є4)

Education (Освіта)

Education and research institute (Навчально-науковий інститут)

Education leadership (Освітнє лідерство)

Education qualification (Кваліфікація освітня)

Educational activity (Освітня діяльність)

Educational component (Освітній компонент)

Educational materials (Навчальна література)

Educational process / Education activities (Освітній процес)

Educational qualification (Освітні кваліфікації, Кваліфікація освітня)

Electronic (digital) manual (Електронний (цифровий) підручник, посібник)

Employability (Придатність (здатність) до працевлаштування)\

Endowment for higher education institution (Сталий фонд (ендавмент) закладу вищої освіти)

Entry rate (Коефіцієнт вступу)

EQAR Database of External Quality Assurance Results, DEQAR (База даних результатів зовнішнього забезпечення якості Європейського реєстру забезпечення якості вищої освіти)

Equity in higher education (Справедливість у вищій освіті)

Europass, Community framework for the transparency of qualifications and competences (Європас)

European Approach for Quality Assurance of Joint Programmes (Європейський підхід до забезпечення якості спільних програм)

European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA (Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти)

European Association of Institutions in Higher Education, EURASHE (Європейська асоціація інституцій у вищій освіті)

European Credit Transfer and Accumulation System, ECTS (Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, ЄКТС)

European Degree (Європейський ступінь)

European Education Area, EEA (Європейський простір освіти, ЄПО)

European Higher Education Area, EHEA (Європейський простір вищої освіти, ЄПВО)

European Learning Model, ELM (Європейська модель навчання)

European Network of National Information Centres on academic recognition and mobility, ENIC-NARIC Network (Європейська мережа національних інформаційних центрів з академічного визнання і мобільності)

European Qualifications Framework for Lifelong Learning, EQF LLL (Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя)

European Qualification Passport for Refugees, EQPR (Європейський кваліфікаційний паспорт для біженців)

European Quality Assurance Register for Higher Education, EQAR (Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти)

European Research Area, ERA (Європейський дослідницький простір, ЄДП)

European Student Card, ESCI (Європейський студентський квиток)

European Students' Union, ESU (Європейський союз студентів, ЄСС)

European Universities Alliances (Альянси європейських університетів)

European Universities for the European Union, EU4EU (Європейські університети для ЄС)

European University Association, EUA (Європейська асоціація університетів, ЄАУ)

EUROSTAT (Євростат)

Eurostudent (Євростудент)

External Quality Assurance (Зовнішнє забезпечення якості)

External Quality Assurance System (Система зовнішнього забезпечення якості)

Faculty / School (Факультет)

Fabrication (Фабрикація)

Falsification (Фальсифікація)

Field of education (Галузь освіти)

Field of knowledge (Галузь знань)

First (Bachelor's) cycle of higher education (Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти)

Foreign / International students (Іноземні / міжнародні студенти)

Formal education (Формальна освіта).

Formal learning (Формальне навчання).

Framework for Qualifications of the European Higher Education Area, FQ EHEA (Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти)

Full Qualification (Кваліфікація повна)

Funding formulas (Формульне фінансування)

Generic / transferable / transversal competences (Загальні компетентності)

Global Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education (Глобальна конвенція із визнання кваліфікацій вищої освіти)

Governance in higher education (Врядування у вищій освіті)

Grade / mark (Оцінка)

Graduate / Alumni (Випускник)

Gross graduation rat, Net graduation rate (Коефіцієнт випуску)

Green transitions (Зелені трансформації)

Gross enrolment ratio, Net enrolment rate (Коефіцієнт залучення)

Higher education institution (Заклад вищої освіти)

Higher education institution founder (Засновник закладу вищої освіти)

Higher education institution with specific study conditions (Заклад вищої освіти із специфічними умовами навчання)

Higher education qualification (Кваліфікація вищої освіти)

Higher education Quality (Якість вищої освіти)

Higher military education institution (Вищий військовий навчальний заклад)

Higher Education Standard (Стандарт вищої освіти)
Higher / Tertiary education (Вища освіта)
Hybrid teaching and learning (Гібридне викладання і навчання)
Incidental or random learning (Випадкове або нерегулярне навчання)
Inclusive educational environment (Інклюзивне освітнє середовище)
Inclusive learning (Інклюзивне навчання)
Individual course work / self-study / directed self-study (Самостійна робота)
Individual Learning Accounts (Індивідуальні навчальні рахунки)
Individual learning pathway (Індивідуальна освітня траєкторія)
Individual learning plan (Індивідуальний навчальний план)
Informal education (Інформальна освіта)
Informal learning (Інформальне навчання)
Information package / Course catalogue (Інформаційний пакет / Каталог програм)
Institutional accreditation (Інституційна акредитація)
Integrated / long programmes (Інтегровані програми)
Interdisciplinary study programme (Міждисциплінарна освітня програма)
Interdisciplinary subject area (Міждисциплінарна предметна область)
Internal Quality Assurance System (Система внутрішнього забезпечення якості)
International qualification (Міжнародна кваліфікація)
International Standard Classification of Education, ISCED (Міжнародна стандартна класифікація освіти, МСКО)
International Standard Classification of Occupations, ISCO (Міжнародна стандартна класифікація професій / занять, МСКП)
Internationalisation of higher education (Інтернаціоналізація вищої освіти)
Joint degree (Спільний ступінь)
Joint programme (Спільна програма)
Knowledge (Знання)
Leadership (Лідерство)
Learning (Навчання)
Learning outcomes (Результати навчання)
Learning to learn (Навченість навчатися)

Level of education (Рівень освіти)

Levels of higher education (Рівні вищої освіти)

Licensing (Ліцензування)

Licensing requirements for carrying out educational activities (Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності)

Lifelong learning, LLL (Навчання впродовж життя)

Lisbon Recognition Convention (Лісабонська конвенція з визнання)

Lisbon Strategy (Лісабонська стратегія)

Master (Магістр)

Micro-credential (Мікрокваліфікація)

Mission of the higher education institution (Місія закладу вищої освіти)

Mobility (Мобільність)

Modular programme (Модульна програма)

Modularisation (Модуляризація)

Module (Модуль)

Multicultural / Intercultural Education (Мультикультурна / міжкультурна освіта)

Mutual recognition (Взаємне визнання)

National Qualifications Framework, NQF (Національна рамка кваліфікацій, НРК)

Non-formal education (неформальна освіта)

Non-formal learning (неформальне навчання)

Partial Qualification (Кваліфікація часткова)

Partial occupational / professional qualification (Часткова професійна кваліфікація)

PhD student (Аспірант)

Post-accreditation monitoring (Постакредитаційний моніторинг)

Postdoctorate (Постдоктор)

Postgraduate / Continuing / Further / In-service Education (Післядипломна освіта)

Professional / Occupational qualification (Професійна кваліфікація, Кваліфікація професійна)

Professional recognition (Професійне визнання)

Professional standards (Професійні стандарти)

Programme profile (Опис освітньої програми)

Public responsibility for higher education (Публічна відповідальність за вищу освіту)

Public responsibility of higher education (Публічна відповідальність вищої освіти)

Qualification (Кваліфікація)

Qualifications framework (Рамка кваліфікацій)

Quality assurance (Забезпечення якості)

Quality Assurance System in Higher Education (Система забезпечення якості вищої освіти)

Ranking Higher Education Institutions (Рейтинг закладів вищої освіти)

Recognition of learning outcomes (Визнання результатів навчання)

Recognition of non-formal and informal learning (Визнання результатів неформального та інформального навчання)

Recognition of prior learning, RPL (Визнання попереднього навчання)

Recommendation on Recognition of Qualifications Held by Refugees, Displaced Persons and Persons in a Refugee-like Situation (Рекомендації про визнання кваліфікацій біженців, переміщених осіб та осіб, які перебувають у ситуації, подібній до ситуації біженця)

Reference points (Опорні точки)

Regulated profession (Регульована професія / професія, для якої запроваджене додаткове регулювання)

Research-based higher education (Вища освіта, заснована на дослідженнях)

Responsibility and Autonomy (Відповідальність і автономія)

Second (Master's) cycle of higher education (Другий (магістерський) рівень вищої освіти)

Safe educational environment (Безпечне освітнє середовище)

Self-plagiarism, Auto-plagiarism (Самоплагіат)

Sectoral Qualifications Framework, SQF (Секторальна (галузева) рамка кваліфікацій, ГРК)

Shanghai Ranking (Шанхайський рейтинг)

Short cycle, Junior Bachelor (Короткий цикл, Молодший бакалавр)

Skills (Уміння / навички)

Social dimension in higher education (Соціальний вимір у вищій освіті)

Speciality / Specialty / Detailed Field (Спеціальність)

Specialisation (Спеціалізація)

Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG (Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти)

Strategy in higher education (Стратегія у вищій освіті)

Student (Здобувач вищої освіти, студент)

Student workload (Навантаження студента)

Student and staff participation in higher education governance (Участь студентів і працівників у врядуванні у вищій освіті)

Student-centred approach / Learner-centered approach (Студентоцентризований підхід)

Student-centred learning (Студентоцентризоване навчання)

Study programme accreditation (Акредитація освітньої програми)

Study programme (Освітня програма)

Subject area (Предметна область)

Subject specific competences (Фахові (спеціальні, предметно-специфічні) компетентності)

Subject specialty (Предметна спеціальність)

Teacher workload (Навчальне навантаження викладача)

Teaching activity (Викладацька діяльність)

Teaching staff (Викладацький персонал)

Textbook / manual / handbook (Підручник)

The Unified State Electronic Database on Education (Єдина державна електронна база з питань освіти)

Three-cycle system of higher education (Трициклова система вищої освіти)

Transcript (Академічна довідка)

Transnational higher education (Транснаціональна вища освіта)

TUNING Project (Проект Тюнінг)

Underrepresented students (Студенти із недостатньо представлених груп населення / недостатньо представлені студенти)

Understanding (Розуміння)

Undue recognition of academic achievement (Необ'єктивне визнання академічних досягнень)

Universal design in the field of education (Універсальний дизайн у сфері освіти)

University (Університет)

Validation (Валідація)

Values (Цінності)

Vulnerable students (Вразливі студенти)

ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

А. Список основних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту». [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
2. Національний освітній глосарій: вища освіта, 2011. Інтернет-сайт Національного Еразмус+ офісу в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://erasmusplus.org.ua/library/materialy-here-team/?page=15>
3. Національний освітній глосарій: вища освіта, 2014. Інтернет-сайт Національного Еразмус+ офісу в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://erasmusplus.org.ua/library/materialy-here-team/?page=14>.
4. Національний освітній глосарій: вища освіта, 2021. Інтернет-сайт Національного Еразмус+ офісу в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://erasmusplus.org.ua/library/materialy-here-team/>.
5. Національний освітньо-науковий глосарій, 2018. Інтернет-сайт НАПН України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://naps.gov.ua/ua/press/announcements/1554/>.
6. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: постанова Каб. Мін. України від 23 лист. 2011 р. № 1341 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.
7. Про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-22#Text>.
8. A Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles. [Electronic resource] – URL: https://tuningacademy.org/wp-content/uploads/2014/02/A-Guide-to-Formulating-DPP_EN.pdf.
9. Council of Europe Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education, ETINED. [Electronic resource] – URL: <https://www.coe.int/en/web/ethics-transparency-integrity-in-education>.
10. Council Recommendation of 16 June 2022 on individual learning accounts (2022/C 243/03). [Electronic resource] – URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022H0627\(03\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022H0627(03))
11. Council Recommendation of 22 May 2017 on the European Qualifications Framework for lifelong learning and repealing the recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of

the European Qualifications Framework for lifelong learning. Official Journal of the European Union. 2017. C. 189, Vol. 60, 15 June. P. 15–28. [Electronic resource] – URL:

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615(01)&from=EN).

12. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance). Official Journal of the European Union. 2018. C. 189, Vol. 61, 4 June. P. 1–13. [Electronic resource] – URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN).

13. Data for the Sustainable Development Goals. UNESCO. [Electronic resource] – URL: <https://uis.unesco.org>.

14. Database of External Quality Assurance Reports (DEQAR). [Electronic resource] – URL: <https://docs.deqar.eu/>.

15. Digital Education. [Electronic resource] – URL: <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/digital-education>.

16. Digital Transition. [Electronic resource] – URL: https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/digital-transition_en.

17. Diploma Supplement. Glossary. [Electronic resource] – URL: https://europass.europa.eu/system/files/2020-06/Diploma%20Supplement_Instructions.pdf.

18. Education at a Glance 2023: OECD Indicators. Glossary. – OECD, 2023. [Electronic resource]. – URL: https://www.oecd.org/en/publications/education-at-a-glance-2023_e13bef63-en.html.

19. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth: Communication from the European Commission, Brussels, 3.3.2010. – COM (2010) 2020 final. – 34 p. [Electronic resource] – URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF> .

20. European Approach for Quality Assurance of Joint Programmes. [Electronic resource] – URL: https://www.eqar.eu/assets/uploads/2018/04/02_European_Approach_QA_of_Joint_Programmes_v1_0.pdf

21. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, ECTS users' guide 2015, Publications Office of the European Union, 2015. [Electronic resource] – URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/87192>.

22. European Commission, European Education and Culture Executive Agency, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, Eurydice, *Higher education governance in Europe – Policies, structures, funding and academic staff*, Eurydice, 2008, [Electronic resource] – URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/29900>.
23. European Degree. [Electronic resource] – URL: <https://education.ec.europa.eu/news/commission-presents-a-blueprint-for-a-european-degree>.
24. European Education Area. [Electronic resource] – URL: <https://education.ec.europa.eu/about-eea>
25. European Higher Education Area in 2024: Bologna Process implementation Report. Glossary. [Electronic resource] – URL: <https://eha2024tirane.al/wp-content/uploads/2024/05/the-european-higher-education-area-in-2024-EC0224018ENN.pdf>.
26. European Qualification Passport for Refugees, EQPR. [Electronic resource] – URL: <https://www.coe.int/en/web/education/recognition-of-refugees-qualifications>.
27. European Student Card. [Electronic resource] – URL: <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/european-student-card-initiative>.
28. European Universities alliances. [Electronic resource] – URL: <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/european-universities-initiative/about>.
29. European Universities for the European Union, EU4EU. [Electronic resource] – URL: <https://eng.eu4eu.org/about/>.
30. European University Association. Autonomy & governance. [Electronic resource] – URL: <http://www.university-autonomy.eu>.
31. EUROSTAT. Statistics Explained. [Electronic resource] – URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_Standard_Classification_of_Education_\(ISCED\)](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_Standard_Classification_of_Education_(ISCED)).
32. Eurostudent. [Electronic resource] – URL: <https://www.eurostudent.eu/>.
33. Green Transition. [Electronic resource] – URL: https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/green-transition_en.

34. Higher Education Governance in Europe. Policies, structure, funding and academic staff. – Brussels: Eurydice, 2008. – 147 p. / UNESCO. [Electronic resource] – URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000161902>.
35. Hybrid Teaching. Centre of teaching and Learning. University of Oxford. [Electronic resource] – URL: <https://www.ctl.ox.ac.uk/what-is-hybrid-teaching>.
36. Indicators and Descriptors for the Principles of the Social Dimension of Higher Education in the EHEA. [Electronic resource] – URL: <https://eha2024tirane.al/background-documents/>.
37. International Standard Classification of Education. ISCED 2011 / UNESCO. [Electronic resource] – URL: <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>.
38. International Standard Classification of Education: Fields of Education and Training 2013. ISCED-F 2013 / UNESCO. [Electronic resource] – URL: <https://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-fields-of-education-and-training-2013-detailed-field-descriptions-2015-en.pdf>.
39. Ministerial Declarations and Communiqués. EHEA. [Electronic resource] – URL: <https://eha.info/page-ministerial-declarations-and-communiques>.
40. Quality Assurance and Accreditation: A Glossary of Basic Terms and Definitions. Compiled by Lazăr Vlăsceanu, Laura Grünberg and Dan Pârlea. – UNESCO, 2007 [Electronic resource] – URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000134621>.
41. Recommendation on Recognition of Qualifications Held by Refugees, Displaced Persons and Persons in a Refugee-like Situation. [Electronic resource] – URL: <https://rm.coe.int/recommendation-on-recognition-of-qualifications-held-by-refugees-displ/16807688a8>.
42. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. – European Association for Quality Assurance in Higher Education, 2015. [Electronic resource] – URL: <https://www.enqa.eu/esg-standards-and-guidelines-for-quality-assurance-in-the-european-higher-education-area/>.
43. Terminology of European education and training policy. A selection of 100 key terms. – European Centre for the Development of Vocational Training, 2008. [Electronic resource] – URL: www.cedefop.europa.eu/EN/Files/4064_en.pdf
44. The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education. [Electronic resource] – URL: https://eha.info/Upload/document/ministerial_declarations/1999_Bologna_Declaration_English_553028.pdf.

45. The European Higher Education Area in 2024: Bologna Process Implementation Report. (2024). [Electronic resource] – URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/european-higher-education-area-2024-bologna-process-implementation-report>.
46. The European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF). European Communities, 2018. [Electronic resource] – URL: https://www.ehea.info/Upload/TPG_A_QF_RO_MK_1_EQF_Brochure.pdf.
47. The Framework of Qualifications for the European Higher Education Area, 2018. [Electronic resource] – URL: https://ehea.info/Upload/document/ministerial_declarations/EHEAParis2018_Communique_AppendixIII_952778.pdf.
48. Tirana Communiqué, Tirana, on 29 and 30 May 2024. [Electronic resource] – URL: <https://ehea2024tirane.al/wp-content/uploads/2024/06/Tirana-Communique.pdf>.
49. UNESCO Guidelines on Intercultural Education. [Electronic resource] – URL: <https://www.gcedclearinghouse.org/resources/unesco-guidelines-intercultural-education?language=en>
50. UNESCO Institute for Statistics Online Education Glossary. [Electronic resource] – URL: www.uis.unesco.org/glossary/.
51. University Autonomy in Europe I. Exploratory study / by Thomas Estermann & Terhi Nokkala. – EUA, 2009. – 45 p. [Electronic resource] – URL: <https://www.eua.eu/publications/reports/university-autonomy-in-europe-i-exploratory-study.html>.
52. University Autonomy in Europe II. The Scorecard / by Thomas Estermann, Terhi Nokkala & Monika Steinel. – EUA, 2011. – 81 p. [Electronic resource] – URL: <https://www.eua.eu/downloads/publications/university%20autonomy%20in%20europe%20ii%20-%20the%20scorecard.pdf>.
53. University Autonomy in Europe III: The Scorecard / by Enora Bennetot Pruvot and Thomas Estermann. – EUA, 2017. [Electronic resource] – URL: <https://www.eua.eu/publications/reports/university-autonomy-in-europe-iii-the-scorecard-2017.html>.

Б. Список додаткових джерел

1. Cambridge Dictionary. [Electronic resource] – URL: <https://dictionary.cambridge.org>
2. International Standard Classification of Occupations. ISCO-08. [Electronic resource] – URL: <https://ilostat.ilo.org/methods/concepts-and-definitions/classification-occupation/>.
3. National Postdoctoral Association. [Electronic resource] – URL: <http://www.nationalpostdoc.org>.
4. Tuning Educational Structures in Europe. [Electronic resource] – URL: <https://www.unideusto.org/tuningeu/>
5. *Рашкевич Ю. М.* Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія [Текст] / Ю. М. Рашкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с. Інтернет-сайт Національного Еразмус+ офісу в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://erasmusplus.org.ua/library/materialy-here-team/?page=14>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ-УКЛАДАЧІВ

В. Є. Бахрушин, доктор фізико-математичних наук, професор; професор кафедри системного аналізу і обчислювальної математики, Національний університет «Запорізька політехніка»; координатор сектору вищої освіти Науково-методичної ради МОН України; *голова Національної команди експертів з реформування вищої освіти Програми ЄС Еразмус+*; науковий редактор.

М. І. Винницький, доктор філософії з економічної соціології; заступник Міністра освіти і науки України; *Національний експерт з реформування вищої освіти України Програми ЄС Еразмус+*.

В. М. Захарченко, доктор технічних наук, професор; проректор з науково-педагогічної роботи, Національний університет «Одеська морська академія»; *Національний експерт з реформування вищої освіти України Програми ЄС Еразмус+*.

І. О. Золотарьова, кандидат економічних наук, доцент; професор кафедри інформаційних систем, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця; член Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти; *Національний експерт з реформування вищої освіти України Програми ЄС Еразмус+*.

С. А. Калашнікова, доктор педагогічних наук, професор, чл.-кор. НАПН України; радник дирекції, Інститут вищої освіти НАПН України; *Національний експерт з реформування вищої освіти України Програми ЄС Еразмус+*.

В. Г. Кремень, доктор філософських наук, професор, дійсний член НАН України, НАПН України, перший віце-президент Національної академії педагогічних наук України; науковий редактор.

В. І. Луговий, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, перший віце-президент Національної академії педагогічних наук України, *Національний експерт з реформування вищої освіти України Програми ЄС Еразмус+*.

М. Р. Мруга, кандидат педагогічних наук, доцент; державний експерт директорату фахової передвищої, вищої освіти, Міністерство освіти і науки України; *Національний експерт з реформування вищої освіти України Програми ЄС Еразмус+*.

Ю. М. Рашкевич, доктор технічних наук, професор; професор Національного університету «Львівська політехніка»; член Національного агентства кваліфікацій; *Національний експерт з реформування вищої освіти України Програми ЄС Еразмус+*; науковий редактор.

І. М. Сікорська, кандидат наук з державного управління; директор Центру міжнародної освіти, Маріупольський державний університет; *Національний експерт з реформування вищої освіти України Програми ЄС Еразмус+*.

А. В. Ставицький, доктор економічних наук, професор; професор кафедри економічної кібернетики, координатор ЄКТС, Київський національний університет імені Тараса Шевченка; *Національний експерт з реформування вищої освіти України Програми ЄС Еразмус+*.

Ж. В. Таланова, доктор педагогічних наук, професор; головний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України; менеджер з аналітичної роботи Національного Еразмус+ офісу в Україні; координатор авторського колективу.

С. П. Шитікова, кандидат педагогічних наук; координатор Національного Еразмус+ офісу в Україні, Голова Ради ГО «Інститут лідерства, інновацій та розвитку».

НАВЧАЛЬНО-ДОВІДКОВЕ ВИДАННЯ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ОСВІТНІЙ ГЛОСАРІЙ:
ВИЩА ОСВІТА**

Автори-укладачі: В.Є. Бахрушин, М.І. Винницький, В.М. Захарченко,
І.О. Золотарьова, С.А. Калашнікова, В.І. Луговий, М.Р. Мруга, Ю.М. Рашкевич,
І.М. Сікорська, А.В. Ставицький, Ж.В. Таланова, С.П. Шитікова

За редакцією В. Г. Кременя, В. Є. Бахрушина, Ю. М. Рашкевича

This publication is prepared by the EU-funded project “National Erasmus+ Office – Ukraine” and HERE team© by ILID with participation of the Institute of Higher Education, NAES of Ukraine.
The publication reflects the views only of the authors, and the Commission and EACEA cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.